

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för socialt arbete

Trashanken, Offret och Hon som är som vi

– En textanalys med diskursiv ansats av ett antal artiklar om hemlöshet i GP

Socionomprogrammet
C-uppsats
Författare Ann-Sofie Alf
Handledare Pål Wiig

Abstract

Titel Trashanken, Offret och Hon som är som vi – En textanalys med diskursiv ansats av ett antal artiklar om hemlöshet i GP

Författare Ann-Sofie Alf

Nyckelord Diskurs, Hemlöshet, Social konstruktionism, Identitet

Syftet med denna uppsats är att undersöka diskursen kring hemlöshet i Göteborgs-Posten utifrån ett antal utvalda artiklar samt att undersöka hur hemlöshet och hemlösa framställs i dessa artiklar. Uppsatsens frågeställningar lyder: Finns det i de utvalda artiklarna en dominerande diskurs kring hemlöshet och hur ser den i så fall ut? Hur beskrivs hemlöshet och hemlösa personer? Hur kan beskrivningarna påverka hemlösas identitet? Metoden som används i uppsatsen är kvalitativ textanalys med diskursiv ansats. Som analysredskap används olika idealtyper för att hitta det vanligaste och viktigaste i beskrivningarna av hemlösa. Empirin utgörs av 45 artiklar från GP som har samlats in med hjälp av Internet. De teoretiska perspektiven är social konstruktionism samt teorier om diskurs, stigma och stereotyper.

I artiklarna finner uppsatsens författare att vad som sägs om hemlöshet och hemlösa är beroende av vem det är som talar. Diskursen upplevs inte hegemonisk utan präglas av olika aktörer som har olika ståndpunkter. Tre bilder av hemlösa har framkommit som dominerande och de motsvaras av idealtyperna "Hon som är som vi", "Trashanken" och "Offret". I artiklarna tolkar författaren hur de hemlösas identitet kan konstrueras genom talet om hemlöshet och de bilder som framställs. De hemlösas uttryck i artiklarna tolkas som olika sätt att förhålla sig till det stigma som hemlösheten anses innebära. I övrigt kan även stereotypa framställningar tolkas som ett tydligare upprätthållande av gränsen mellan de som har ett hem och de hemlösa. Till viss del korrelerar uppsatsens resultat med tidigare forskning då denna visar på dels en komplex framställning av hemlöshet och hemlösa, men också en traditionell sådan. Den traditionella bilden motsvaras av idealtypen "Trashanken" som också i uppsatsen är en av de dominerande framställningarna.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	1
BAKGRUND	1
FAKTUM	2
HEMLÖSHET I SVERIGE – OMFATTNING OCH KARAKTÄR	2
VARFÖR EN MEDIEANALYS?	5
SYFTE	6
FRÅGESTÄLLNINGAR.....	6
BEGRENSNINGAR	6
TIDIGARE FORSKNING	7
ADRESSAT OKÄND	7
KVINNANS PLATS(ER) – BILDER AV HEMLÖSHET	8
PORTRÄTTERAD NÖD	8
VOICES OF HOMELESS PEOPLE.....	9
DEN NORDISKA GATUTIDNINGSRÖRELSEN	11
DEN HEMLÖSE I MEDIA	11
HEMLÖSHET – EN ANTOLOGI	12
TEORETISKA PERSPEKTIV	15
DISKURS	15
DISKURSANALYS.....	17
SOCIAL KONSTRUKTIONISM.....	19
STIGMA.....	21
STEREOTYPER	21
METOD	22
INSAMLING AV MATERIAL	23
DEN HERMENEUTISKA TRADITIONEN	24
FÖRFÖRSTÄELSE	25
DEN HERMENEUTISKA CIRKELN - ANALYSEN	26
IDEALTYPER	27
METODSVÅRIGHETER.....	28
UPPSATSENS KVALITETSASPEKTER	29
<i>Validitet</i>	29
<i>Reliabilitet</i>	30
RESULTAT	31
VEM SÄGER VAD?	31
ORSAKER TILL HEMLÖSHET?	31
IDEALTYPERNA	34
<i>Idealtyp 1</i>	36
<i>Idealtyp 2</i>	38
<i>Idealtyp 5</i>	41
DISKUSSION	46
DISKURSEN	46
IDEALTYPERNA	49
IDENTITET	50
LEDARE/KRÖNIKA	52
RESULTATENS BETYDELSE	52
FÖRFATTARENS ROLL I UPPSATSEN	53
VIDARE FORSKNING	54
REFERENSLISTA	55
BILAGA	60

INLEDNING

Hemlöshet är ett komplext fenomen som av olika anledningar har fångat mitt intresse. Under socionomutbildningen har hemlöshet dock inte behandlats i större utsträckning, vilket gör att mina kunskaper inte har varit så omfattande kring detta problemområde. I skrivande stund när julen står inför dörren kommer vi med stor sannolikhet att läsa i tidningarna om de socialt utsatta människorna som finns i vår stad. Om socialbidragstagarna som inte har råd med julklappar till sina barn och om de hemlösas kamp mot kylan och hungern. Vid en närmare fundering på uppsatsämne kom jag att tänka på hur sociala problem beskrivs i media och vad detta kan betyda för dem som beskrivs. Jag sitter själv varje morgon och läser den lokala dagstidningen ofta utan att reflektera över hur saker förmedlas till mig. Därför kom jag fram till att jag ville fördjupa mig i detta område och särskilt rikta in mig på bilden av hemlösa och hemlöshet.

Bakgrund

Något som förmodligen påverkat bilden av hemlöshet idag är den medialisering av frågan som skett under 1990-talet. Hemlöshetsfrågan började då få mycket uppmärksamhet i massmedia både i nyhetsrapporteringen och genom annonskampanjer. Forskning kring massmedias betydelse i konstruktionen av samhällets sociala problem pekar på att de bilder av problemen som förmedlas i massmedia ofta utgörs av förenklade och stereotypa bilder. Bärarna av problemen framställs som avvikande och ställs mot det som uppfattas som "normalt".¹ Beskrivningar av hemlöshet berikas ofta med metaforer. Det handlar om dem som finns "där ute", "i kylan", "på samhällets botten" eller "samhällets avgrund". Definitionen hemlös tillsammans med metaforerna hjälper till att skapa bilden av hemlöshet och hemlösa och deras situation i dagens Sverige. Bilden av den smutsige, hemlöse mannen som endast har en plastpåse med tillhörigheter är så vanlig att det är svårt att föreställa sig att hemlösa skulle se ut på något

¹ Magnusson, Jan (2002): *Ny situation Ny organisation – Gatutidningen Situation Sthlm 1995-2000*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.

annat sätt.² Men, som vi ska se nedan, verkar det som att de flesta hemlösa inte passar in i dessa bilder.

Faktum

Faktum är de hemlösas tidning i Göteborg, en gatutidning där försäljarna själva är hemlösa. Försäljarna köper tidningen för tjugo kronor och säljer den för fyrtio. Mellanskillnaden är deras förtjänst. Alla som jobbar med att sälja Faktum har en personlig ID-bricka med foto och ett eget försäljningsställe. Faktum är medlem i INSP – International Network of Streetpapers.³ I avsnittet om tidigare forskning presenterar jag ett antal författare som har tittat på hur bilden av hemlöshet och hemlösa framställs i gatutidningar som Faktum.

Hemlöshet i Sverige – Omfattning och karaktär

Socialstyrelsens senaste kartläggning av hemlösa gjordes 2005⁴. En enkät skickades ut till alla myndigheter och organisationer som kunde tänkas komma i kontakt med personer som var hemlösa. Omkring 17800 personer inrapporterades som hemlösa vecka 17 år 2005 i Sverige. 2620 personer var hemlösa i Göteborg. Per 10 000 invånare är denna siffra den högsta i hela Sverige (56 av 10 000 jmf med 50 av 10 000 i Stockholm). 62 procent av det totala antalet (cirka 10 300 personer) uppges ha missbruksproblem och 40 procent (cirka 6 800 personer) uppges ha psykiska problem. Majoriteten är arbetslös och många är beroende av försörjningsstöd. 12 procent bodde i akutboende och endast omkring 5 procent av de kartlagda sov ute under den aktuella mätveckan. Som ovan sagt verkar det som att bilden av trashanken som den typiske hemlöse inte stämmer överens med siffrorna från denna kartläggning, då endast 5 procent av de kartlagda var uteliggare som skulle kunna motsvara denna bild. Intressant är därför att undersöka om

² Thörn, Catharina (2000): *Utan hem – utanför samhället? Kvinnors erfarenheter av utanförskap och hemlöshet* i Runquist, Weddig/Swärd, Hans (red.) (2000): *Hemlöshet – En antologi om olika perspektiv och förklaringsmodeller*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

³ www.faktum.nu

⁴ Socialstyrelsen (2006): *Hemlöshet i Sverige – Omfattning och karaktär 2005*. (Artikelnr 2006-131-16)

denna bild fortfarande dominerar, då det enligt kartläggningen är en mindre del av de hemlösa.

Antalet hemlösa som framkom i kartläggningen måste dock ses som minimisiffror på grund av mätmetodens brister. Hur många hemlösa som inte har kommit med i mätningen är okänt. Exempelvis antar man att det finns många som inte har kontakt med någon myndighet eller organisation samt att mätmetoden inte heller fångar upp de personer som varit tillfälligt hemlösa utanför mätperioden. Alltså blir det en överrepresentation av långtidshemlösa personer och färre av dem som har varit hemlösa i kortare perioder men inte just under vecka 17. Dessutom finns det med stor sannolikhet fler uteliggare som inte har kontakt med någon myndighet eller organisation som inte har kommit med i kartläggningen.

1999 gjorde Socialstyrelsen en jämförbar kartläggning. Under de sex år som gick mellan kartläggningarna hade antalet hemlösa ökat i absoluta tal med 2000-3000 personer i Sverige.

Definitionen som Socialstyrelsen använde i kartläggningen 2005 är uppdelad i fyra situationer för att beskriva olika grader av brist på förankring på bostadsmarknaden. Man betonar att det är en situation som personen finner sig i, istället för att kategorisera människor.

Situation 1: En person är hänvisad till akutboende, härbärke, jourboende eller är uteliggare.

*Situation 2: En person är intagen eller inskriven på antingen kriminalvårdsanstalt, behandlingsenhet eller stödboende inom socialtjänst, landsting, privat vårdgivare, HVB-hem eller SIS-institution och **planeras att** skrivas ut inom tre månader efter mätperioden men har inte någon bostad ordnad inför utskrivningen eller utflyttningen.*

Situation 3: En person är intagen eller inskriven på behandlingsenhet, stödboende inom socialtjänst, landsting, privat vårdgivare, HVB-hem eller SIS-

*institution och **planeras inte att** skrivas ut inom tre månader men har inte någon bostad ordnad vid eventuell framtida utskrivning eller utflyttning.*

Situation 4: En person bor tillfälligt och utan kontrakt hos kompisar, bekanta, familj, släktingar eller har ett tillfälligt (kortare än tre månader efter mätperioden) inneboende- eller andrahandskontrakt och har på grund av denna situation sökt hjälp eller varit i kontakt med den uppgiftslämnande myndigheten eller organisationen under mätperioden.

Varför en medieanalys?

Göteborgs-Posten, som jag i denna uppsats kommer att hämta artiklar från, är Sveriges näst största tidning och når runt 576 000 läsare varje dag. År 2006 var GP:s upplaga 245 700 ex per utgivningsdag. Hemsidan www.gp.se har drygt 300 000 unika besökare i veckan. Tidningens politiska tendens är liberal.⁵

Varför finns det då anledningar att närmare granska tidningsartiklar? Hellspong menar att en anledning är att de är så vanliga och viktiga. Texter påverkar konstant vårt medvetande och ofta märker vi knappt hur det går till. Därför är det angeläget att granska och pröva deras budskap. Tidningsartiklar är ett exempel på brukstexter. Hellspong definierar brukstexter som texter med praktiska eller teoretiska syften i motsats till estetiska. En brukstext fyller alltid en funktion inom någon mer övergripande aktivitet. Nyhetsnotisen fyller en informationsförmedlande funktion och tidningsledaren ofta en opinionsbildande funktion. I regel är brukstextens verksamhet målinriktad. Den har ett mer eller mindre medvetet syfte som vägleder den. Att brukstexter omfattar så mycket av vår kommunikation motiverar att vi undersöker dem närmare.⁶

Genom att visa vad som sägs i media om hemlösa kan vi förstå hur diskursen ger vissa förutsättningar för den sociala identiteten som hemlös.⁷ Om vi tänker oss att bilden av den hemlösa personen är med och skapar hennes identitet samt skapar föreställningar och åsikter som politiker, professionella och allmänheten bär med sig, ser vi hur en maktdimension framträder vilket vidare motiverar en analys av de bilder som framställs.

⁵ www.gp.se

⁶ Hellspong, Lennart (2001): *Metoder för brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

⁷ Bergström, Göran, Boréus, Kristina (red.) (2005): *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.

SYFTE

Syftet med denna uppsats är att undersöka diskursen kring hemlöshet i Göteborgs-Posten utifrån ett antal utvalda artiklar samt att undersöka hur hemlöshet och hemlösa framställs i dessa artiklar.

Frågeställningar

- Finns det i de utvalda artiklarna en dominerande diskurs kring hemlöshet och hur ser den i så fall ut?
- Hur beskrivs hemlöshet och hemlösa personer?
- Hur kan beskrivningarna påverka hemlösas identitet?

Begränsningar

Det hade givetvis varit intressant att göra en jämförande analys över tid och se huruvida bilden av hemlöshet i GP har förändrats eller inte. Detta skulle dock bli ett för stort projekt för denna uppsats, och därför har jag fått begränsa mig på denna punkt.

En ytterligare begränsning som jag har gjort är att bortse från artiklar som berör hemlöshet utanför Sveriges gränser. Dessa artiklar tenderar att handla om masshemlöshet efter naturkatastrofer, vilket inte studeras i denna uppsats. Eftersom Göteborgs-Posten är en lokal tidning har artiklarna en lokal prägel, vilket är ett av syftena med att analysera artiklar ur just GP.

Vidare är det förvisso intressant att diskutera begreppet hemlöshet ur olika synvinklar, men jag har även valt bort artiklar som handlar om hemlösa katter eller hemlösa teatergrupper utan någon scen då de inte känns relevanta i denna uppsats.

TIDIGARE FORSKNING

Adressat okänd

1998 tillsattes på regeringens uppdrag Kommittén för hemlösa, med uppgift att i dialog med berörda myndigheter, organisationer och andra föreslå och initiera åtgärder som syftade till att skapa en bättre situation för de hemlösa och förhindra att hemlöshet uppstår. I delbetänkandet skriver kommittén följande:

”Hemlöshet har framför allt i storstäderna blivit mer påtaglig och synlig jämfört med under exempelvis 1970-talet. I de större städerna möter vi hemlösa på gator och torg, ibland förvirrade och ofta socialt utslagna. Mötet formar ofta allmänhetens föreställning om den hemlöse. Bilden förstärks genom bland annat reportage som media förmedlar där hemlösa ofta personifieras av människor som är uteliggare och socialt utslagna, ofta med psykiska störningar och grava missbruksproblem. Denna beskrivning av hemlöshet tenderar även att påverka den allmänna föreställningen om orsakerna till hemlöshet. När den hemlöse i första hand ses som en socialt utslagen individ med avvikande beteende reduceras den hemlöses situation till individuella problem, där samverkande strukturella orsakssamband lyser med sin frånvaro.”⁸

Kommitténs definition av hemlöshet lyder:

”En hemlös människa är en person som saknar tillgång till egen bostad och vars livsvillkor är sådana att han eller hon inte heller kan erhålla en reguljär bostad.”⁹

⁸ SOU 2000:14, sid. 17 *Adressat okänd – om hemlöshetens orsaker, bakgrund och dynamik*. Delbetänkande från kommittén för hemlösa.

⁹ SOU 2000:14, sid. 10

Kvinnans plats(er) – bilder av hemlöshet

Hemlöshet är ett forskningsområde som på senare år har expanderat i Sverige. Catharina Thörn har i sin avhandling "Kvinnans plats(er) – bilder av hemlöshet" analyserat hur hemlöshet definieras i offentliga diskurser och huruvida hemlösa kvinnor utgör en särskild grupp. Hon har gjort en kritisk ideologianalys av ett antal rapporter, en opinionskampanj och verksamheter för hemlösa kvinnor. Hon har även intervjuat ett antal hemlösa kvinnor för att se vilka innebörder diskurser om hemlösa kvinnor har för dem, och vilka innebörder de själva ger begreppen hem och hemlöshet.¹⁰

När det gäller den offentliga diskursen om hemlösa och hemlöshet menar Thörn att den i hög grad är en diskurs om "de Andra" – de som inte är vi. Trots att hemlöshet formellt definieras som avsaknad av bostad säger författaren att hemlösheten ändå behandlas som en identitet snarare än en situation. Genom stereotyper homogeniseras en hel grupp människor som får kännetecknas av ett fåtal karakteristika; missbrukare, smutsiga, psykiskt sjuka – och om de är kvinnor; prostituerade – och som reducerar individerna i gruppen till dessa egenskaper.¹¹

Thörn menar även att den officiella diskursen om hemlösa har en ideologisk funktion som handlar om att skydda det nuvarande systemet mot kritik. Hon säger att hemlöshetsfrågan har förskjutits från att vara en bostadspolitisk fråga till att bli en socialpolitisk. Istället för att tala om rättigheter och istället för att peka på strukturella exkluderingar av vissa grupper från bostadsmarknaden framhävs individuella problem i den offentliga diskursen om hemlöshet.¹²

Porträtterad nöd

Hans Swärd har skrivit en artikel i Socialvetenskaplig Tidskrift som heter Porträtterad nöd – berättelser om hemlösa. Syftet med artikeln är att

¹⁰ Thörn, Catharina (2004): *Kvinnans plats(er)- bilder av hemlöshet*. Växjö: Egalité.

¹¹ *ibid.*

¹² *ibid.*

problematisera frågan om hur vi formar bilder av en grupp fattiga – nämligen de hemlösa. I huvudsak analyserar författaren annonskampanjer som organisationer som t.ex. Stadsmissionen har haft. Han säger att vanliga objekt för porträttering av nöd är ofta utsatta människor som vi har lätt att känna medlidande med eller som lockar fram skuld känslor. När det gäller hemlöshet brukar denna framställning kallas för trashanksporätt. Dessa trashanksporätt som riskerar att ge en förenklad syn på hemlösheten används av pedagogiska skäl. Det är mer slagkraftigt och uppmärksammande att framställa hemlösheten genom exempelvis en bild på en utslagen människa på en parkbänk, än en text som diskuterar hur komplext problemet är.¹³

Swärd säger vidare att den moderna hemlöshetsforskningen visar att dagens hemlöshet är ett komplext problem och bilder på uteliggare visar endast en liten del av problemet. Den moderna hemlösheten bör ses i ett dynamiskt perspektiv där begrepp som föränderlighet och heterogenitet ställs i fokus. Ur ett kunskapsperspektiv säger författaren att det kan finnas tveksamheter mot att skildra hemlösheten som bara ett trashanks- eller uteliggareproblem då de flesta hemlösa inte är uteliggare. Det går inte att fånga de hemlösa i några enkla och entydiga kategorier. Många av de framställda nödbilderna får dock effekten av att dra upp en tydlig gräns mellan trashankarna och oss andra.¹⁴

Voices of Homeless People

I en artikel som heter "Voices of Homeless People in Street Newspapers: A Cross Cultural Exploration" analyserar Danièle Torck fyra olika gatutidningar från Frankrike, Storbritannien, USA och Nederländerna. Vad författaren vill analysera är (själv-) framställningen av hemlösa personer samt vem det är som har ordet och till vem det är riktat.¹⁵

¹³ Swärd, Hans (2001): *Porträtterad nöd – berättelser om hemlösa*. Socialvetenskaplig tidskrift nr 1-2: 54-76.

¹⁴ Swärd (2001)

¹⁵ Torck, Danièle (2001): *Voices of Homeless People in Street Newspapers: A Cross-Cultural Exploration*. Discourse Society 2001; 12; 371.

Författaren menar att gatutidningar delvis finns till för att ge hemlösheten ett mänskligt ansikte i motsats till övrig massmedia som beskriver problemet som något som berör "de andra". Tidningarna presenterar sig själva som en plattform för de hemlösas röster. Torck diskuterar också den sociala handling det är att köpa tidningen och menar att det primärt inte handlar om informationsförmedling från journalist till läsare, utan mer om en social handling som innebär att visa solidaritet med försäljaren och bidra till dennes inkomstkälla och självrespekt.¹⁶

I framställningen av hemlösa personer ser Torck ett mönster i att endast använda deras förnamn. Att använda efternamn ses som en överträdelse in på den privata sfären, och man gör endast detta om det handlar om någon som har gått bort eller klarat av att lämna hemlösheten. Det är även vanligt förekommande med anonymitet i porträtteringen av hemlösa. Författaren menar att detta är att upprätthålla en kutym som hindrar den hemlöse att hävda sig själv som subjekt, trots att man i tidningen har som utgångspunkt att stärka självrespekt och värdighet. Torck ser även att många av de bilder som framställs av hemlösa korrelerar med de allmänna förväntningarna, de bilder av fattiga och hemlösa personer som är konstruerade av traditioner, politik och media.¹⁷

Torck nämner även en tidigare studie som hon har gjort där hon analyserar presentationer av arbetslösa och fattiga människor i massmedia som visar klara tendenser till att förstärka den distans som finns i den sociala verkligheten mellan de som har och de som inte har, mellan de som passar in och de som inte passar in, samt mellan de som kontrollerar diskursen och det rationella tänkandet och de som inte gör det.¹⁸

¹⁶ ibid.

¹⁷ Torck (2001)

¹⁸ ibid.

Den nordiska gatutidningsrörelsen

I kapitlet "När de utsatta får en röst i medier" i boken "Sociala problem och socialpolitik i massmedier" behandlar Hans Swärd den nordiska gatutidningsrörelsen. Han tar upp hur hemlösa och hemlöshet framställs i fem olika gatutidningar i Norden. Han säger att det är svårt att hitta en gemensam linje i hur tidningarna beskriver de hemlösa då både den traditionella diskursen och motdiskursen finns representerade. Gatutidningarna ger en bild av hemlöshet som ett komplext och sammansatt problem, samtidigt som flera beskrivningar följer en mycket traditionell berättarteknik. De hemlösa framträder både som offer och herrar över sin egen situation i mångfalden av beskrivningar.¹⁹

Swärd diskuterar vidare hur beskrivningarna av hemlösa personer inte bara påverkar opinionen utan hur de också kan påverka personernas självbild. Människor i underordnade positioner kan börja betrakta sig själva i enlighet med de beskrivningar av dem som görs av överordnade grupper i samhället. Genom att människor som beskrivs som annorlunda betraktar sig som underlägsna, mindre värda, och genom att de övertar fördomsfulla attityder mot sig själva kan det komma att befästa en social underordning och ojämlikhet. I stället för att tolka sina problem som ett utslag av ojämlikhet, fattigdom, arbetslöshet eller som en konsekvens av brister i social- och bostadspolitiken, ser de problemen i ljuset av individuella förhållanden som t.ex. en dålig barndom, lättja, misskötsamhet etc.²⁰

Den hemlöse i media

Vid Stockholms universitet, på Institutionen för socialt arbete, har Lordin och Stålhammar skrivit en C-uppsats som heter Den hemlöse i media. De har utifrån ett stockholmsperspektiv analyserat bilden av hemlösa i ett antal valda artiklar från Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Aftonbladet och Expressen. De har i sin genomgång av artiklarna funnit tre genomgående teman; Avsaknad av bostad, Missbruk samt Stämpling och utanförskap. I de utvalda

¹⁹ Swärd, Hans (2004): *När de utsatta får en röst i medier. Den nordiska gatutidningsrörelsen* i Blomberg, Helena/Kroll, Christian/Lundström, Tommy/Swärd, Hans (red.)(2004): Sociala problem och socialpolitik i massmedier. Lund: Studentlitteratur.

²⁰ Swärd (2004)

artiklarna i dagspressen kan författarna urskilja vilka aktörer som äger makten att höras. Det är övervägande politiker, sakkunniga eller personer som på olika sätt arbetar inom den sociala sektorn som har tillgång till det offentliga utrymmet. De menar att det är tydligt hur viktigt det är med makt, auktoritet och titlar i texternas sammanhang. När de ovanstående framträder är det alltid med för och efternamn samt titel, medan när den hemlöse beskrivs är det med förnamn, ålder och eventuell problematik.²¹ Detta korrelerar med Torcks resonemang (se ovan).²²

Under temana Missbruk samt Stämpling och utanförskap ser författarna vidare hur eländesbeskrivningarna av de hemlösa infinner sig. De tycker här att den makt som artikelförfattaren har avspeglar sig på ett tydligt sätt. Lordin och Stålhammar menar vidare att de hemlösa framställs övervägande som relativt hjälplösa individer i de artiklar de har studerat. De säger även att de hemlösa framställs som avvikande i dagspressen och belyser detta utifrån en artikel som påstår att hemlösa inte vill bo i lägenheter med för hög standard.

23

Hemlöshet – en antologi

Under redaktion av Runquist och Svärd har boken Hemlöshet – En antologi om olika perspektiv och förklaringsmodeller skrivits för att förmedla en bred bild av hemlöshet i Sverige. I boken problematiseras hemlöshet utifrån många olika aspekter. Bland annat tar man upp hur det finns två olika grundperspektiv att se på hemlöshet. Man kan skilja på en individriktad syn där intresset inriktas mot enskilda individer som ofta själva anses vara orsaken till problemen, eller en samhällsorienterad syn som fokuserar på de omgivande förhållandena som luckor i bostadsmarknaden och socialpolitiken. Författarna menar att vilken utgångspunkt man har får betydelse för om man ser hemlösheten som ett litet problem som omfattar

²¹ Lordin, Annika/Stålhammar, Malin (2007): *Den hemlöse i media. En diskursiv analys av hur hemlöshet kan speglas i media utifrån ett antal valda tidningsartiklar*. Stockholms universitet. Institutionen för socialt arbete.

²² Torck (2001)

²³ Lordin/Stålhammar (2007)

några få trashankar eller som ett dynamiskt problem som omfattar större grupper som någon gång riskerar att hamna i hemlöshet. Medan det samhällsorienterade perspektivet betonar rättighetsaspekter har det individinriktade perspektivet större tonvikt på de hemlösas behov av omsorg, vård och behandling.²⁴

Anna Meuwisse och Jan Magnusson har i samma bok även tittat på vilken bild av hemlöshet och hemlösa som gatutidningen *Situation Sthlm* förmedlar. De har gjort en kvalitativ analys av nummer 1-33. Som kommersiell månadstidning har *Situation Sthlm* haft möjligheter att medverka till både opinionsbildning kring hemlöshetsfrågan och hemlösas identitetsbildning. För att undersöka den opinionsbildande dimensionen har författarna försökt att se vilka teman som framträder i tidningens innehåll och som är ägnade åt att påverka åsikter eller politik i hemlöshetsfrågor. När det gäller den identitetsbildande dimensionen har de intresserat sig för den bild av hemlöshet som tidningen förmedlar. I praktiken har de dock upplevt en svårighet att dra paralleller mellan vad som är opinionsbildande och vad som är identitetsbildande.²⁵

De opinionsbildande inslagen förekommer främst i ledaren i tidningen. Där vill man dels berätta om hur det ser ut i "verkligheten" och dels sprida ett budskap om solidaritet, samförstånd och samarbete över politiska gränser. Det finns ett tydligt underifrånperspektiv i tidningen där sympatin för outsiders och kritiken mot systemet utgör ett slags socialt ställningstagande.²⁶

När det gäller den identitetsbildande dimensionen vill författarna först slå fast att *Situation Sthlm* inte är en tidning som handlar om hemlöshet. Men givetvis är det ett genomgående tema och där finns en grundläggande samhällssyn

²⁴ Runquist, Weddig/Swärd, Hans (2000): *Inledning* i Runquist, Weddig/Swärd, Hans (red.)(2000): *Hemlöshet – En antologi om olika perspektiv och förklaringsmodeller*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

²⁵ Magnusson, Jan, Anna Meuwisse (2000): *Gatutidningen Situation Sthlm* i Runquist, Weddig/Swärd, Hans (red.)(2000): *Hemlöshet – En antologi om olika perspektiv och förklaringsmodeller*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

²⁶ *ibid.*

som färgar innehållet. Flera av de försäljare som berättar om sina liv beskriver en likartad bakgrund (som i min uppsats motsvarar idealtyp 1, se nedan). Det finns en skillnad i försäljarnas egna sidor och berättelser där de beskriver sig själva som rebeller i ett stelrat samhällssystem och bär sin roll med stolthet. Detta avviker delvis från huvudmaterialet som ofta skildrar en mer dyster bild av verkligheten som hemlös med missbruk, uteliggare, härbärgesliv och maktlöshet. Författarna menar här att Situation Sthlm så långt har givit en begränsad bild av hemlösheten då den största delen av hemlösa inte är uteliggarna och missbrukarna som oftast framträder i reportagen, utan fattiga människor som lever under osäkra bostadsförhållanden och som under ogynnsamma förhållanden kan ställas på gatan.²⁷

²⁷ Magnusson/Meuwisse (2000)

TEORETISKA PERSPEKTIV

I detta avsnitt kommer jag att närmare gå in på de teoretiska perspektiv som jag använder mig av i uppsatsen. Den sociala konstruktionismen har en övergripande teoretisk roll, då den har en betydande ställning för det diskursiva angreppssättet som uppsatsen präglas av. De teorier jag vidare har gjort har inspirerats av läsningen av tidigare forskning.

Diskurs

Diskursbegreppet är ett begrepp vars innebörd i sig är omstritt och som många har försökt att definiera. Jag har i min genomgång av detta teoretiska perspektiv försökt att plocka ut det mest väsentliga och användbara för denna uppsats som jag har funnit hos ett antal olika författare.

En definition av diskurs är *"ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)".*²⁸ Med diskurser skapas mening, sammanhang och förståelse. Diskursen existerar alltid i en kontext. En rådande diskurs skulle därför ha kunnat tänkas annorlunda, och har också tänkts annorlunda i historien. Individer som har växt upp i samma kultur kan nå samförstånd eftersom de har genomsyrats av gemensamma diskurser och tillsammans medverkat i definieringen av saker, händelser och fenomen.²⁹

Diskurser bestämmer vilka kategorier som kommer att betraktas som logiska och med verkligheten överensstämmande. De organiserar världen åt oss, så att vi ser dess bestämda perspektiv som verklighet. Diskursen kan dock inte sägas återge någon slags sann neutral verklighet utan bidrar även till att skapa den sociala världen.³⁰

²⁸ Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000:7). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

²⁹ Helkama, Klaus/Liebkind, Karmela/Myllyniemi Rauni (2000): *Socialpsykologi – en introduktion*. Karlshamn: Liber. Börjesson, Mats (2003): *Diskurser och konstruktioner – En sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur.

³⁰ Börjesson (2003). Lövgren, Sofia (1999): *Diskurs och diskursanalys*. Linköping: Tema, Universitetet. Sociologi i Linköping, 1999:1.

Eftersom diskurser är så socialt inflytelserika så skapar detta viktiga frågor om makt. Ordens ordning skapar våra perceptioner av verkligheten, vi förstår och blir medvetna om faktiska förhållanden genom att återkommande tala om dem på ett visst sätt och därigenom producerar och reproducerar vi dem.³¹

Den mest framträdande tänkaren inom diskursanalysen är Michel Foucault. Han menar att en diskurs är en regelstyrd framställning av utsagor, begrepp, teser och teorier som utgör en serie av uttalade föreställningar om någonting, t.ex. hemlöshet.³²

Foucaults utgångspunkt är att diskurser strukturerar kunskapen om världen. De handlar om makt att definiera och kategorisera och är med andra ord inte neutrala. Här framkommer diskursens maktdimension. Genom utestängningsprocedurer regleras vad som får sägas, när det får sägas och av vem. I utestängningsproceduren ingår bland annat begreppet dikotomisering där två termer ställs mot varandra varav den ena utestängs från systemet, exempelvis de "normala" ställs mot de "onormala". Genom motsättningen konstrueras de onormala i motsats till de normala och med hjälp av sociala praktiker upprätthålls, legitimeras och reproduceras dikotomin. Utifrån detta perspektiv kan hemlösa personer ses som en kategori som står i motsättning till dem som har ett hem.³³

Foucault menar vidare att i diskursen skapas subjekt.³⁴ Under samtal märker (eller märker inte) deltagaren att han tilltalas som en person som genom språket tillskrivs vissa egenskaper, samt därmed förknippade rättigheter och skyldigheter. Personen erbjuds en viss *subjektsposition*. Subjektspositionerna växlar mellan olika situationer och sammanhang, och den som tillskrivits en viss position kan acceptera eller motsätta sig dess grund samt förändra den genom sitt eget tal. Subjektspositionen är inte en "roll" utan en position i samtalet som definierar jaget i deltagarnas medvetanden. Den som äger en

³¹ Lövgren (1999)

³² *ibid.*

³³ Thörn (2004)

³⁴ Winther Jørgensen/Phillips (2000)

röst får sin egen version av hur saker och ting förhåller sig synliggjord. De enskilda individer eller grupper som mer än andra får definiera saker och ting, påverka attityder och förhandla sig till attraktiva subjekspositioner, har använt den makt språket möjliggör till sin egen fördel.³⁵

Diskursers makt består i att de kan framstå som självklara eller naturliga. Vi lär oss att se verkligheten med diskursens ögon. Inom diskursteori används även begreppet hegemoni. Hegemoniska diskurser är sådana som vid ett visst tillfälle har en privilegierad position att definiera verkligheten. Det finns en hegemonisk makt som diskurser får i vardagen. Dessa sitter så djupt rotade att de just framstår som naturliga men samtidigt utesluter och marginaliserar andra sätt att se på världen.³⁶

Diskursanalys

Diskursanalys är en metod som fokuserar på hur diskurser formas och vilka sociala effekter som diskurser skapar.³⁷ I denna uppsats kommer jag inte att använda diskursanalys som metod i sin renaste form. Jag kommer dock att ha ett diskursivt angreppssätt och anser därför att det är motiverat att gå närmare in på vad diskursanalys innebär, som en bakgrund till hur jag senare analyserar min empiri.

Diskursanalysens överordnade syfte är att bättre förstå socialt liv och social interaktion via sociala texter.³⁸ Diskursanalys är en rad tvärvetenskapliga och multidisciplinära ansatser som man kan använda på många olika områden i olika typer av undersökningar. Till exempel kan man vara intresserad av hur bestämda fenomen och världsbilder konstrueras i massmedierna.³⁹

Diskursanalysen har målet att bedriva kritisk forskning, det vill säga utforska och kartlägga maktrelationer i samhället och att formulera normativa perspektiv varifrån man kan kritisera dessa relationer och peka på möjligheter

³⁵ Helkama et. al. (2000)

³⁶ Thörn (2004)

³⁷ Lövgren (1999)

³⁸ *ibid.*

³⁹ Winther Jørgensen/Phillips (2000)

till social förändring. Analysens syfte är att undersöka hur vi skapar verkligheten så att den blir en objektiv och självklar omvärld. Man vill kartlägga de processer där ordens betydelse fastställs och där vissa betydelser blir så konventionaliserade att vi uppfattar dem som naturliga.⁴⁰

⁴⁰ ibid.

I de diskursanalytiska angreppssätten menar man att vårt tillträde till verkligheten alltid går genom språket. Med hjälp av språket skapar vi representationer av verkligheten som aldrig bara är speglingar av en redan existerande verklighet – representationerna bidrar till att skapa den.⁴¹

Diskursanalys handlar inte om att sortera det som skrivits som rätt eller fel. Man ska arbeta med det som faktiskt har sagts för att undersöka vilka mönster som finns i utsagorna och vilka sociala konsekvenser som olika diskursiva framställningar av verkligheten får.⁴²

Det diskursiva synsättet väver samman språk och handling. Alla ordningar förutsätter inte bara ett språk utan också handlingar. Diskursanalysen kan således relateras till makt, olika typer av maktordningar, eftersom det språkliga mönstret just sätter gränser för vårt sätt att tänka och handla. I en bredare definition innehåller diskursanalys flera dimensioner än enbart textanalys vilket innebär att analysen också inkluderar sociala praktiker.⁴³ Jag kommer enligt denna definition av diskursanalys alltså inte göra en fullständig sådan, då jag främst kommer att inrikta mig på texten.

Social konstruktionism

Den grundläggande utgångspunkten i den sociala konstruktionismen är en kritisk hållning till självklar kunskap. Våra uppfattningar om världen kan inte betraktas som objektiva sanningar. Vi är en del av vår tids försanthållanden och skapade av vårt samhälle, av vår kultur. Socialkonstruktionisterna menar att hur vi förstår och kategoriserar vardagen är en produkt av historiska och kulturella föreställningar om världen vilket gör dem föränderliga. Socialkonstruktionismen betonar de sociala aspekterna av kunskap och det inflytande som kulturella, historiska, politiska och ekonomiska villkor utövar.⁴⁴

⁴¹ Winther Jørgensen/Phillips (2000)

⁴² *ibid.*

⁴³ Bergstöm/Boréus (2005)

⁴⁴ Winther Jørgensen/Phillips (2000), Börjesson (2003)

Vårt sätt att uppfatta världen upprätthålls i sociala processer. Människor förstår saker och ting genom att anpassa sig efter socialt delade representationer av den värld som vi accepterar som verkligheten. Vi kommer fram till gemensamma bilder av verkligheten genom att dela med oss av vår kunskap via olika sociala processer som organiserar denna kunskap och gör den objektiv. Vi skapar gemensamma antaganden om hur saker och ting är.⁴⁵

Diskursanalys är en väsentlig del av den sociala konstruktionismen där man menar att den sociala verkligheten skapas och byggs upp under social interaktion med hjälp av språket. Språket blir en nödvändig grund för vad vi tänker och vad vi gör. Det uppfattas inte som ett neutralt instrument för kommunikation, ett redskap för att beskriva verkligheten eller ge en sanningsbild av den. Med hjälp av språket skapas olika tolkningar och versioner av verkligheten och man tar avstånd från att språket skulle kunna representera en given verklighet.⁴⁶ Inom socialkonstruktionismen betonar man även de maktrelationer som kommer till uttryck i språket och som gör att idéer om verkligheten rymmer mer eller mindre makt i samband med specifika grupper och individer.⁴⁷

Inom den sociala konstruktionismen argumenterar man vidare för den sociala konstruktionen av attityder, sociala grupper och identiteter. Olika kategoriseringar av sociala grupper är socialt konstruerade till vilka det knyts sammanhang, moral, värden och rationalitet av olika slag.⁴⁸ Identitetskonstruktionen är en process där en sammansmältning av självbild och andras bilder utgör grunden. Identiteter är därför inte givna eller materiellt baserade. Varje identitetsformation sker i huvudsak i och genom diskursen och blir en länk mellan handlingsutrymme och diskurs. Identiteten

⁴⁵ Payne, Malcolm (2002): *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur & kultur.

⁴⁶ Helkama et. al. (2000), Bergström/Boréus (2005)

⁴⁷ Payne (2002)

⁴⁸ Börjesson (2003)

blir dock inte möjlig om den inte ställs i opposition till något annat, den andre, till något den inte är.⁴⁹

Stigma

Ursprungligen betecknade begreppet stigma ett tecken som brändes eller skars in på kroppen för att varna allmänheten för stigmats bärare. Idag används begreppet istället för att mer relatera till egenskaper hos en individ. Ofta är det ett utanförskap som beroende av ett avvikande beteende leder till en stigmatiserad identitet. Ett stigma nedvärderar individen och tenderar att reducera henne till att vara det som stigmat symboliserar. Hemlösa är en av de grupper som länge har stigmatiserats till att vara främlingar i samhällets utkanter och några som inte riktigt passar in. Den som är stigmatiserad måste förhålla sig till den offentliga bilden av vem och hur man är, en bild som bland annat berättas i media.⁵⁰ Begreppet moralisk karriär beskriver en stigmatiserad människas liv. Karriären inleds i och med att individen blir medveten om stigmat. Under karriären utvecklar individen olika strategier där stigmat visas upp eller döljs. Mötet mellan det så att säga normala och det stigmatiserade är en grundläggande situation i det sociala livet som avslöjar det särpräglade i människans socialitet. Ett stigma hos en individ ger upphov till förlägenhet hos andra och då blir det viktigt för alla parter att hantera den förlägenhet som själva stigmat gett upphov till, men därtill måste också den förlägenhet som uppstått på grund av att man blivit förlägen hanteras. Stigman är ofta reella avvikelser, men att avvikelsen blir en känslig och genant omständighet är socialt betingat.⁵¹

Stereotyper

En stereotypi är ett antal olika egenskaper som tillskrivs en viss grupp. Stereotypier är generaliseringar och tar som sådana inte hänsyn till gruppmedlemmarnas individualitet. Genom stereotyper homogeniseras hela grupper av människor till att kännetecknas av ett fåtal karakteristika.

⁴⁹ Bergström/Boréus (2005)

⁵⁰ Thörn (2000), Thörn (2004)

⁵¹ Helkama et. al. (2000)

Medlemmar i en grupp som utsätts för stereotyper gillar i allmänhet inte att de antas ha vissa egenskaper endast på basis av sin grupptillhörighet. De egenskaper som hör till den stereotypa uppfattningen om en grupp skiljer alltså i människornas medvetande den gruppen från andra grupper. Gruppens egen stereotypa föreställning om sig själv, autostereotypin, innehåller dock ofta samma uppfattning som den som andra grupper har om gruppen i fråga.⁵²

Stereotyper bygger också på dikotomier, en uppdelning av normalt – onormalt, acceptabelt – oacceptabelt etc. En viktig funktion med stereotyper är att skapa och upprätthålla tydliga gränser. Genom stereotypen möjliggörs symboliska gränser i samhället som talar om vad/vilka som hör till och vad/vilka som faller utanför. Det handlar om ett skapande av "vi och dom". Stereotyper utvecklas ofta där skillnaderna i makt är stora.⁵³

METOD

Jag har valt att använda mig av kvalitativ metod med inslag av vissa kvantitativa element. Kvalitet syftar på arten, på beskaffenheten av något. Kvantitet syftar på mängden av något.⁵⁴ Då syftet med uppsatsen är att undersöka de beskrivningar som finns av hemlöshet i ett antal utvalda artiklar samt att undersöka hemlöshetsdiskursens vara och beskaffenhet, står den kvalitativa metoden i förgrunden. De kvantitativa element som jag menar att jag använder mig utav är de kvantifieringar och kategoriseringar där jag räknar antalet förekommande beskrivningar av samma typ för att se vilka som dominerar, samt återkommande fenomen som hur många gånger de olika idealtyperna förekommer. Begreppet diskurs figurerar som ett dominerande inslag i min uppsats, men jag har valt att inte göra en renodlad diskursanalys då det finns en uppsjö av olika typer av diskursanalyser som jag i detta sammanhang inte till fullo behärskar.⁵⁵ Jag menar därför att benämningen på mitt metodval är kvalitativ textanalys med diskursiv ansats.

⁵² *ibid.*

⁵³ Thörn (2004)

⁵⁴ Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

⁵⁵ se t.ex. Winther Jörgensen/Phillips (2000), Bergström/Boréus (2005)

Insamling av material

Urvalet av undersökningsmaterial är en avgörande del för uppsatsen. Det görs systematiskt utifrån medvetet formulerade kriterier.⁵⁶ Mina kriterier var att artiklarna skulle beröra hemlöshet i Sverige och innehålla så pass mycket text att det kändes användbart för en närmare analys samt givetvis vara relevanta för uppsatsen. För att hitta tillämpliga och användbara artiklar använde jag Internet. Göteborgs-Postens nätupplaga har en sökmotor där jag sökte på "hemlös", "hemlöshet", "bostadslös", "hemlösa", "Altbo". (Altbo Göteborg arbetar på uppdrag av de 21 stadsdelarna i Göteborg och erbjuder tillsammans ca 900 platser för personer utanför den reguljära bostadsmarknaden. Boendet inom Altbo Göteborg är ett bistånd enligt socialtjänstlagen.⁵⁷) Dessa sökord valde jag då de har stor relevans för uppsatsen syfte.

Jag genomförde sökningen vid två tillfällen, den 17 oktober och den 28 oktober. Vid båda dessa tillfällen fick jag olika antal träffar och flera av artiklarna kom även upp mer än en gång, vilket gjorde att jag från början i min insamling fick vara selektiv. Senare upptäckte jag att GP även hade en länk till Mediearkivet där jag som helårsprenumerant kunde söka i GP:s arkiv, vilket var ett lättare och mer översiktligt tillvägagångssätt. Jag gjorde ytterligare en sökning på detta sätt den sjunde november för att se om det fanns fler relevanta artiklar som jag hade missat, men vid sökningen fann jag samma resultat som tidigare vilket i slutändan gav mig 45 artiklar att arbeta med.

Den äldsta artikeln är daterad 2004-07-25 (nr 39 i uppsatsen). Jag kan dock inte garantera att jag har lyckats att hitta alla användbara artiklar för min uppsats efter detta datum och fram tills den sista sökningen. Det finns många potentiella felande länkar, bland annat den mänskliga faktorn och Internet.

⁵⁶ Holme, Idar Magne/Solvang Bernt Krohn (1997): *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.

⁵⁷ www.altbo-goteborg.com

Då jag har valt att inte ha något jämförande tidsperspektiv har jag inte rangordnat artiklarna efter kronologisk ordning.

För att hitta litteratur och tidigare forskning har jag sökt på Gunda – universitetsbibliotekets sökmotor samt LIBRIS som är de svenska forskningsbibliotekens gemensamma katalog. Jag har letat i referenslistor på avhandlingar och andra uppsatser samt använt mig av tidigare kurslitteratur. Jag har även sökt efter utländska artiklar och litteratur och då använt mig av databaserna Social services abstract samt Sociological abstract. De engelska sökorden jag använde då var "homeless(ness)", "social work" och "discourse analysis". Då det i detta fall rörde sig om akademiska texter valde jag att även söka på socialt arbete och diskursanalys för att öka möjligheterna att finna relevant litteratur.

Den hermeneutiska traditionen

Mänskliga aktiviteter och resultat av mänskliga aktiviteter ges ofta mening. De grunder som aktiviteterna vilar på (t.ex. normer och regler) brukar också sägas ha mening.⁵⁸ Överfört till min uppsats blir artiklar meningsfulla resultat av mänskliga aktiviteter där det som sägs om hemlösa och hemlöshet också får mening. Karakteristiskt för meningsfulla fenomen är att de måste tolkas för att kunna förstås.⁵⁹

Den hermeneutiska tolkningens syfte är att finna en gemensam förståelse av en texts mening. Den klassiska hermeneutikens ämne var litterära, religiösa och rättsliga texter, men numera har begreppet text utvidgats till att bland annat omfatta även diskurser.⁶⁰ Hermeneutiken är relevant för samhällsvetenskaperna därför att dess datamaterial ofta består av meningsfulla fenomen av olika slag, exempelvis texter, som måste tolkas.⁶¹ För

⁵⁸ Gilje, Nils/Grimen, Harald (1995): *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos.

⁵⁹ *ibid.*

⁶⁰ Kvale (1997)

⁶¹ Gilje/Grimen (1995)

att få en närmare förståelse för den bild som råder av hemlösa och av hemlöshet i de utvalda artiklarna måste jag göra tolkningar.

Förförståelse

En grundtanke inom hermeneutiken är att vi alltid förstår något mot bakgrund av vissa förutsättningar. Vi möter aldrig världen som ett blankt blad utan med vissa förutsättningar som vi tar för givna. Dessa förutsättningar bestämmer vad som blir förståeligt och vad som blir oförståeligt för oss när vi närmar oss exempelvis en text. Förutsättningarna brukar kallas förförståelse och innehåller bland annat vårt språk och våra begrepp, våra trosuppfattningar och personliga erfarenheter. Förförståelse är ett nödvändigt villkor för att förståelse över huvud taget ska vara möjligt. Det är dock viktigt att tillägga att en persons förförståelse är möjlig att förändra. Den förändras i mötet med världen och nya erfarenheter. Utan denna förändringsmöjlighet skulle vi aldrig kunna förstå varandra.⁶²

Förförståelsen kan göra det svårt att undersöka de diskurser man själv är nära och har en åsikt om. Här måste man i möjligaste mån försöka att sätta parentes kring sig själv och sin egen förförståelse så att ens värderingar inte får övertaget i analysen. Man måste i största utsträckning försöka ställa sig främmande inför materialet.⁶³ I mitt fall har jag både åsikter om och yrkeserfarenheter av hemlöshet vilket gör att jag är nära det material jag ska undersöka. Jag anser att jag har försökt i den grad det går att bortse från min förförståelse när jag har tolkat mina artiklar. Men hemlöshet är en engagerande fråga och självklart har debatter och personliga möten också påverkat mig. Jag har ändå försökt att vara öppen för nya synpunkter och åsikter, och lägga de klassiska stereotyperna om hemlösa och hemlöshet åt sidan. Vid läsning av artiklarna märkte jag ibland att min förförståelse gjorde sig påmind. Vid dessa tillfällen ansträngde jag mig för att lägga mina åsikter åt sidan och läsa om igen för att få en neutralare bild av materialet.

⁶² ibid.

⁶³ Winther Jørgensen/Phillips (2000)

Den hermeneutiska cirkeln - analysen

All analys går ut på att hitta mönster.⁶⁴ Efter att jag samlat in mina artiklar skapade jag ett schema för att underlätta en strukturering av materialet samt för att se vilka mönster som fanns i artiklarna. Detta schema gjorde jag med bakgrund av den tidigare kunskap och forskning som jag har tagit del av samt utifrån mitt syfte och mina frågeställningar. Schemat innehåller rader för de olika artikeltyperna samt kolumner för bland annat idealtyperna och olika relevanta frågor. (Se vidare bilaga)

Den kvalitativa analysen handlar om en cyklisk process där materialet läses om och om igen och där varje genomläsning ger nya infallsvinklar.⁶⁵ Detta brukar kallas för den hermeneutiska cirkeln. Den hermeneutiska cirkeln pekar på sambanden mellan det vi ska tolka, förförståelsen och det sammanhang som det tolkas i. Det handlar om en ständig rörelse mellan delarna och helheten. Hur helheten tolkas är beroende av hur delarna tolkas, hur delarna tolkas är beroende av hur helheten tolkas etc.⁶⁶ Vid läsningen av artiklarna har jag först läst dem i sin helhet, för att sedan plocka ut relevanta delar som jag fört in i mitt struktureringsschema. Jag har sedan försökt att åter sätta in delarna i sitt sammanhang och tolka dem utifrån helheten genom att se vem det är som talar, vilken typ av artikel det är etc. Efter en första genomläsning av artiklarna tillkom ett antal frågor som jag inte hade tänkt på innan och som jag lade till i min struktureringsmodell till andra gången jag läste artiklarna. Efter en tredje läsning lade jag till idealtyp 5 (se nedan) då jag fann att dessa delar fick större mening som idealtyp i sitt sammanhang. När jag sedan hade kommit fram till vilka idealtyper som dominerade i artiklarna, gick jag återigen tillbaka till empirin för att titta på dessa närmare. Tillvägagångssättet i min analys av artiklarna kan således sägas ha präglats av den hermeneutiska cirkeln.

⁶⁴ Svenning, Conny (1999): *Metodboken*. Eslöv: Lorentz förlag.

⁶⁵ *ibid.*

⁶⁶ Gilje/Grimen (1995)

I analysen belyser jag olika faktorer genom utdrag ur artiklarna. Något som kan jämföras med citat i en kvalitativ forskningsintervju.⁶⁷ Jag har medvetet valt att inte återge artiklarna i stora delar då jag anser att detta inte skulle tillföra mer än det som jag har valt att ta med. Jag uppmanar dock den nyfikne läsaren att själv söka upp de artiklar på Internet som jag hänvisar till, då de finns i referenslistan med samma nummer som i uppsatsen.

Idealtyper

I uppsatsen använder jag mig av idealtyper. Begreppet idealtyp är myntat av Max Weber och i metodsammanhang innebär det att man letar efter renodlade fall. Idealtyperna existerar inte i verkligheten då vi som människor inte är så förenklade som idealtyper. Syftet är dock att man sorterar upp det man observerar i renodlade fall för att göra verkligheten gripbar. Idealtypen ska användas som en måttstock, ett hjälpmedel att beskriva verkligheten med.⁶⁸ Jag har använt mig av idealtyper för att hitta det som lyfts fram som det vanligaste och det viktigaste i bilden av hemlösa. Mot bakgrund och inspiration av Swärds ovannämnda text "När de utsatta får en röst i medier" har jag skapat fem idealtyper som får representera olika bilder av hemlösa personer. Dessa bilder av hemlösa har Swärd funnit i sin genomgång av gatutidningar i Norden (se tidigare forskning). Det är inte sannolikt att hitta bilder av hemlösa som helt överensstämmer med idealtyperna men de väsentliga drag som framkommer och som skiljer de olika idealtyperna åt blir till hjälp för att se vilka bilder som framställs av hemlösa personer. Nedan förklarar jag vad de olika idealtyperna står för. Jag har valt att namnge dem för att lättare kunna påminna läsaren om dess innebörd längre fram i uppsatsen.

- **Idealtyp 1 – "Hon som är som vi"** står för bilden av att vem som helst kan bli hemlös. Vi i benämningen står för oss som har ett hem. Den hemlösa är i denna idealtyp en av oss men något gör att livet trasslar till sig. Något som kan hända vem som helst, och resan utför mot hemlöshet är påbörjad.

⁶⁷ Holme/Solvang (1997)

⁶⁸ Svenning (1999)

- **Idealtyp 2 – "Trashanken"** står för bilden av hemlöshet som inkluderar missbruk och elände, utslagenhet och ett liv på samhällets botten.
- **Idealtyp 3 – "Vagabonden"** står för en luffarromantisk jargong där bilden av den hemlösa är vagabonden som lever ett fritt liv i utkanten av samhällets gränser.
- **Idealtyp 4 – "Framgångshistorien"** står för de lyckade exemplen där man vänt hemlöshetslivet ryggen och skapat sig en annan position i samhället.
- **Idealtyp 5 – "Offret"** står här för bilden av de hemlösa som offer för trångsynta myndigheter och orimliga krav. Orättvisor och moment-22-situationer är dominerande aspekter av dessa hemlösas liv.

Metodsvårigheter

I analysen av artiklarna har jag funnit viss svårighet att hålla mig på rätt nivå, på en metanivå för att se diskursens utformning och bilderna av hemlöshet. Då jag själv finner ämnet mycket intressant och engagerande har det gjort att jag har fått koncentrera mig på att inte bli indragen i de diskussioner som finns i artiklarna.

Det har även funnits svårigheter när det gäller teorianvändningen. Jag menar att teorierna om stigma och stereotyper, diskurs och social konstruktionism går in i varandra på ett sätt som gör att det ibland har varit svårt att kunna särskilja dem. Å andra sidan har jag sett detta som ett bra val av teorier då de har känts applicerbara på problemområdet.

Vid en djupare analys av idealtyp 5, den som tillkom sist, har jag funnit att den är mer komplex och svårare att hålla renodlad än de andra. Men jag anser ändå att den fyller funktionen som analysverktyg.

Struktureringsmallen har gjort det enklare för mig att tolka min empiri. Men det kan även finnas vissa risker med att använda mallar då man medvetet eller

omedvetet kan förenkla det som står i texten för att det ska passa in i mallen, något som jag medvetet har försökt att undvika.

Uppsatsens kvalitetsaspekter

Validitet

Med validitet menas att man verkligen mäter det man avser att mäta. Det handlar om hur väl man lyckas fånga den verklighet som studeras.⁶⁹ Verkligheten i detta fall handlar om bilder och framställningar som enligt den sociala konstruktionismen inte kan betraktas som självklar kunskap eller objektiva sanningar. Likväl är det detta jag har avsett att "mäta" och därför bör diskussionen kring validiteten ta sin utgångspunkt i detta.

Man brukar skilja på inre och yttre validitet. Inre validitet handlar om kopplingen mellan teori och empiri, hur undersökningen är upplagd, vilka delar den innehåller etc. Den enklaste bedömningen av inre validitet är ofta en personlig bedömning från forskarens sida om det verkar finnas en överensstämmelse mellan teori och empiri.⁷⁰ Då den diskursiva ansatsen och den sociala konstruktionismen hänger tätt samman och har känts väl applicerbara på materialet, anser jag att kopplingen mellan empirin och teorin är god. Då övriga teorival gjorts efter inspiration av tidigare forskning finns även där en koppling som tyder på hög validitet. Uppsatsens delar har kritiskt granskats för att de ska hänga ihop med teorin och empirin. Vidare handlar den inre validiteten om att vid intervjuforskning ställa rätt frågor till rätt personer.⁷¹ I denna uppsats kan detta motsvaras av de frågor i strukturingsmodellen som jag "ställde" till artiklarna och som har en tydlig koppling till uppsatsens syfte och frågeställningar.

Yttre validitet handlar om en förankring i en vidare ram. Det handlar om möjligheterna till generalisering utifrån en specifik studie, vilket kan vara svårt

⁶⁹ Svenning (1999)

⁷⁰ Svenning (1999)

⁷¹ ibid.

att uppnå.⁷² Utifrån uppsatsens resultat anser jag att man inte kan dra generella slutsatser kring hur diskursen kring hemlöshet ser ut i alla dagstidningar. Jag anser dock att resultaten i denna uppsats kan ses som bidrag till diskursen kring hemlöshet.

Reliabilitet

Med reliabilitet menar man att resultaten ska vara tillförlitliga och pålitliga. Om ingenting förändras i en population ska två undersökningar med samma syfte och samma metoder ge samma resultat.⁷³ Holme/Solvang (1997) menar att reliabiliteten inte har samma centrala plats i en kvalitativ undersökning som i en kvantitativ. I uppsatsen finns dock vissa kvantitativa element där jag har räknat förekomst av idealtyp, vem det är som har ordet, vem som säger vad etc. Dessa har präglats av noggrannhet och kontroll har gjorts upprepade gånger för att öka pålitligheten till resultatet.

Uppsatsen är i övrigt en kvalitativ undersökning men då jag inte har gjort några intervjuer har riskerna med exempelvis intervjuareffekt och ledande frågor försvunnit.⁷⁴ Det största hotet mot reliabiliteten har troligtvis varit min egen förförståelse och risken att inte kunna vara i möjligaste mån objektiv. Detta har beskrivits mer ingående ovan.

⁷² *ibid.*

⁷³ *ibid.*

⁷⁴ Kvale (1997)

RESULTAT

De utvalda artiklarna har kategoriserats efter den del i tidningen som de har publicerats i:

Nyheter (13 st), Debatt (6 st), Ledare/Krönika (16 st), Kultur (4 st) och Ekonomi & Politik (6 st). Jag har med andra ord inte hittat några, för min uppsats relevanta artiklar, i andra delar av tidningen. Denna uppdelning av artiklarna har inte visat sig tillföra så mycket i analysen av dem, med undantaget Ledare/Krönika. Jag har valt att lägga ledare och ledarkrönika i samma kategori då de båda förekommer på ledarsidan och då krönikorna i dessa fall är skrivna av en medarbetare på ledarredaktionen. Jag återkommer till detta i genomgången av idealtyperna nedan.

Vem säger vad?

Vid en analys av de utvalda artiklarna har jag funnit att vem som talar har betydelse för vad som sägs, vilket även framkommer i användandet av idealtyperna. Ett något förenklat exempel på detta är att hemlösa personer betonar att missbruk inte är det dominerande inslaget i hemlösheten, medan politiker gärna vill framhäva just missbruk och hemlösas beteende. De artiklar där forskare har talutrymmet domineras av ett angreppssätt som behandlar hemlöshet som ett komplext fenomen. Det handlar om ett strukturellt perspektiv där dagens bostadspolitik kritiseras. Missbruk som orsak till hemlöshet motargumenteras och där finns inga exempel på särskilda karakteristika som hemlösa personer har. (Exempel på detta visas mer utförligt nedan.)

Orsaker till hemlöshet?

I ett antal artiklar finns det uttalade orsaksbeskrivningar där det också finns en viss åtskillnad i vem det är som talar. En av orsakerna som förekommer flera gånger är hemlöshets- och bostadspolitiken samt bostadsmarknaden. En annan orsak som nämns är tragedier, att det har hänt något som utlöst en kris, exempelvis en skilsmässa, vilket har lett till hemlöshet. En tredje orsak till

hemlöshet som också tas upp i artiklarna är psykiska problem och missbruk. De är förvisso två olika saker men förekommer ändå tillsammans.

När **hemlösa** personer har fått göra sina röster hörda betonar de att det *inte* är missbruk som är orsaken till hemlöshet, utan livskriser och tragedier av olika slag.

" Hemlöshet startar i tragedier, menar både Marit Lundberg Alexandersson och Åke Nilsson.

- Man är med om något hemskt, förlorar fotfästet. Själv har jag blivit änka fyra gånger, säger Marit.

- Force majeure, säger Åke Nilsson. Det handlar om saker i livet man inte råår över." – Hemlösa (artikel nr 45)

Motsatsen betonas av **politikern** Pelle Berglund i en debattartikel:

"Sociala klyftor och utanförskap är i botten grogrund för sociala problem. Men ofta pratas för lite om missbruket som orsak till hemlösheten. I stället görs det ensidigt till ett bostadspolitiskt problem. Bara man bygger tillräckligt med lägenheter så löser vi problemet, heter det. Men Göteborg hade hemlösa även då staden hade tusentals lediga lägenheter. Det är självklart att bostadsbristen trycker ut svaga grupper på bostadsmarknaden. Men en stor del av våra hemlösa har missbruksproblem och klarar inte att hantera sitt boende. För många innebär drogfrihet åter en möjlighet att få bostad." – Politiker (artikel nr 27)

Som ett svar på detta debattinlägg skriver ett antal **forskare**:

"Som forskare har vi arbetat med dessa frågor under lång tid och vi vill därför peka på några av de resultat som svensk hemlöshetsforskning visar. I debattartikeln skriver Pelle Berglund (GP 17/3) att det pratas för lite om missbruk som en orsak till hemlöshet. Vi menar att det är precis tvärtom. Under lång tid har hemlöshet uteslutande definierats som ett missbruksproblem och de åtgärder som finns utgår från detta synsätt. Det finns dock ingen forskning som pekar på ett enkelt orsakssamband mellan missbruk och hemlöshet. Inte heller att missbruksvård skulle kunna lösa hemlösheten. I stället visar aktuell forskning och flera rapporter som regeringen tagit fram att hemlösheten drabbar olika grupper i samhället och måste kopplas till den bostadspolitiska agendan för att överhuvudtaget kunna lösas." – Forskare (artikel nr 42)

Att det skiljer sig i framställningen av hemlöshet och hemlösa beroende på vem det är som talar kan tolkas ur den sociala konstruktionismens synvinkel där attityder, värderingar och identiteter är socialt konstruerade.⁷⁵ Om föreställningarna om den sociala verkligheten vore "sanna" skulle bilderna av hemlöshet och hemlösa inte skilja sig åt. Då vårt sätt att se på världen upprätthålls i sociala processer kan vi ur detta synsätt se hur bilderna av hemlöshet och hemlösa är socialt konstruerade, genom att se media som en social aktör i sociala processer.⁷⁶ Detta anser jag får betydelse för hur vi närmar oss hemlöshet som socialt problem i samhället. Vilken bild vi har av hemlöshet och hemlösa är av betydelse för interventioner och arbetet med målgruppen vilket i sin tur synliggör de sociala effekter som den diskursiva ansatsen belyser.⁷⁷ Dominerar exempelvis bilden av "trashanken" i media och i våra medvetanden kommer våra handlingar även att påverkas av detta, tolkat utifrån det diskursiva synsättet som sammanväver språk och handling.⁷⁸ För de hemlösa blir kanske det stigma – som jag anser att hemlöshet innebär – lättare att bära om de inte också tar på sig ett personligt ansvar för hemlösheten utan hävdar att hemlösheten startar i tragedier som man inte rår över.

Idealtyperna

Utifrån struktureringsmodellen har jag räknat samman vilka idealtyper som finns representerade i urvalet av artiklar. De har visat sig framträda i olika omfattning:

- Idealtyp 1 (Hon som är som vi) framträder 12 gånger.
- Idealtyp 2 (Trashanken) förekommer 10 gånger.
- Idealtyp 3 (Vagabonden) har inte hittats i någon av artiklarna.
- Idealtyp 4 (Framgångshistorien) förekommer en gång.
- Idealtyp 5 (Offret) framträder 13 gånger.

⁷⁵ Börjesson (2003)

⁷⁶ Winther Jörgensen/Phillips (2000)

⁷⁷ Lövgren (1999)

⁷⁸ Bergström/Boréus (2005)

Med andra ord är det idealtyperna 1, 2 och 5 som tillsammans är de dominerande bilderna av hemlösa personer i de utvalda artiklarna. Därför följer nedan en närmare analys av dessa.

Idealtyp 1

Idealtyp 1 – "Hon som är som vi" – förekommer 3 gånger i Nyheter, 3 gånger i Debatt, 3 gånger i Kultur och 3 gånger i Ekonomi & Politik. Med andra ord finns en jämn fördelning över tidningens representerade delar förutom i Ledare/Krönika.

8 av 12 förekommande beskrivningar i de utvalda artiklarna är framställda av hemlösa personer själva. Det är med andra ord i dessa artiklar flest hemlösa som har förmedlat bilden av "Hon som är som vi". I två av fallen handlar det om Faktummedarbetare och de övriga två fallen är det politiker och en regissör som har förmedlat bilden av idealtyp 1.

"Människor kan hamna i hemlöshet av många anledningar. Det kan bero på skilsmässa, konkurs, att man varit inskriven på kriminalvårdsanstalt, behandlingsenhet etcetera. Vem som helst kan hamna snett och känna sig hopplös, bli deprimerad, bli psykiskt, fysiskt, ekonomiskt och socialt invalidiserad. När man har ett fast jobb och bostad tänker man inte på att det finns människor som inte har någonstans att bo. Det är först när situationen förändras kraftigt och snabbt, som väletablerade personer förstår att sådana människor finns." – Hemlös (artikel nr 28)

"På handens fingrar börjar han räkna upp en rad av alldeles vanliga människor som hamnat på bar backe: Volvomotörer, snickare, taxichaufförer, som vänt sig till honom och bett om hjälp med att ordna en husvagn och sedan klara livet på 2- 3 000 kronor i månaden.

– Det finns tusentals människor i Göteborg i dag som bor på soffor och golv hos kamrater och föräldrar, bara för att lyckas upprätthålla sina jobb. Dessa människor är hemlösa, men syns inte i någon statistik." - Hemlös (artikel nr 26)

I dessa exempel kan vi se hur de hemlösa som har talat konstruerar en bild av hemlöshet som något som kan drabba vem som helst. Du och jag eller grannen kan råka ut för något som försätter oss i en situation som kan leda till hemlöshet. Inom den sociala konstruktionismen menar man att identiteter är socialt konstruerade.⁷⁹ Här kan vi applicera det på de hemlösas tal i dessa

⁷⁹ Börjesson (2003)

artiklar som ett skapande av identiteten att vara som andra, att vara normal, som du och jag. När dessa hemlösa har fått äga en röst i artiklarna har de synliggjort sina versioner av hur saker och ting föreligger. De har här fått använda den makt som diskursteorin menar att språket ger till sin fördel.⁸⁰ Då identitetsformation till stor del sker i diskursen kan de hemlösas uttryck här tolkas som en konstruktion av identiteten som "Hon som är som vi".⁸¹

Bilden av idealtyp 1 har konnotationer och tillskrivna värden som kan anses lättare att förlika sig med som läsare av artikeln än de som tillhör "Trashanken". På så sätt kan man även se det som en social effekt av diskursen som idealtyp 1 får då människor möjligtvis känner mer empati och närhet om man inser att hemlöshet kan drabba mig eller grannen istället för att moralisera över den berusade lösdrivaren som har slocknat på en parkbänk. Detta är nödvändigtvis inte en medveten strategi av dem som framställer hemlöshet enligt idealtyp 1, men vi ser här ett exempel på den makt som finns inom diskursbegreppet där vi med språkets hjälp definierar och konstruerar verkligheten och påverkar människors verklighetsperceptioner. Genom att återkommande tala om hemlöshet på ett visst sätt produceras och reproduceras bilder av hemlösa.⁸² I flera av artiklarna är det samma hemlösa personer som får framträda och äga makt att göra sig hörda och därmed (re)producera bilden och identiteten av den hemlösa som "Hon som är som vi".

Det finns även exempel i artiklarna på hemlösa som vill betona att hemlöshet inte nödvändigtvis innebär missbruk:

"- Många människor tror att alla hemlösa är missbrukare. Glöm det! På tio hemlösa går det en som är missbrukare. Många av de hemlösa kommer ur skilsmässor, mentala problem och skulder. Och har du stora skulder och införsel på lönen och kanske bara 4 000 kronor att leva på, finns det inte en chans att du kan få en bostad." – Hemlös (artikel nr 26)

⁸⁰ Helkama et. al. (2000)

⁸¹ Bergström/Boréus (2005)

⁸² Lövgren (1999)

I teorin om stigma menar man att den som är stigmatiserad måste förhålla sig till den offentliga bilden av vem och hur man är.⁸³ Har man som dessa hemlösa i artiklarna fått göra sina röster hörda är det rimligt att man försöker att påverka den offentliga bilden som man måste förhålla sig till. Man kan se det som ett sätt att distansera sig till det stigma de bär genom att närma sig det "normala" och proklamera för att hemlöshet kan drabba vem som helst samt att det inte alltid är missbruk som är den dominerande ingrediensen i hemlöshet.

Idealtyp 2

Idealtyp 2 – "Trashanken" – förekommer 2 gånger i Nyheter, 2 gånger i Debatt, 3 gånger i Ledare/Krönika, 2 gånger i Kultur och en gång i Ekonomi & Politik. Alltså förekommer idealtypen relativt jämt i de olika delarna av tidningen som är aktuella i uppsatsen.

När det gäller "trashanken" är det en blandning av aktörer som står bakom presentationen. Av de tio förekomsterna av idealtypen är tre hos ledare, två presenterade av hemlösa, en av politiker, en av regissör, en av journalist, en av gymnasiestudent och en av stadsmissionen.

Man skulle kunna tolka denna blandning av aktörer bakom presentationerna som att bilden av trashanken fortfarande är den mest utbredda bilden av hemlösa som finns i våra medvetanden. Enligt tidigare forskning verkar det rimligt om så skulle vara fallet. Thörn menar exempelvis att den offentliga diskursen om hemlöshet och hemlösa är en diskurs om "de Andra" – de som inte är som vi, och att de hemlösa tillskrivs ett antal stereotypa karakteristika som överensstämmer med "Trashanken" i uppsatsen. Då vi lär oss att se med diskursens ögon och anamma de kategorier som enligt diskursen framstår som naturliga, verkar det rimligt ifall bilden av "Trashanken" dominerar i våra medvetanden.⁸⁴ Å andra sidan är idealtyp 2 inte den enskilt dominerande

⁸³ Thörn (2004)

⁸⁴ Thörn (2004)

bilden av hemlösa i mina utvalda artiklar, vilket skulle kunna peka på en diskurs i förändring i jämförelse med det som tidigare forskning säger.

En intressant aspekt när det gäller bilden av "Trashanken" är den som Swärd⁸⁵ tar upp när han menar att det är slagkraftigt och engagerande att framställa hemlösheten på detta sätt. Det är ett retoriskt smart sätt att väcka uppmärksamhet och opinion.

"Vi finner Bengt-Erik av en tillfällighet. Han sitter i ett prång på Otterhällan och fryser så tårarna rinner och benen skakar. Vi tar med Bengt-Erik till katolska församlingen och tinar upp honom i en filt. Han är utsvulten och klarar inte tyngre mat. Fil och flingor går bra. Sedan slocknar han... Längst bort i Nils Ericson-terminalen hittar vi Timo i sitt eget piss. Eftersom han har ett drogfritt boende kan han inte få en säng för natten av kommunens socialjour. "Lyckligtvis" är Timo så full att kommunens tillnyktringsenhet tar emot honom utan ett formellt biståndsbeslut från socialjouren." – Ledarkronika (artikel nr 21)

Många av de bilder som är framställda på detta sätt får även effekten av att dra upp en gräns mellan trashankarna och oss andra.⁸⁶ Detta kan ses som ett led i att förstärka och upprätthålla de stereotyper som redan finns om hemlösa personer. En viktig funktion med stereotyper är att skapa och upprätthålla tydliga gränser.⁸⁷ Förstärks stereotyperna blir även gränserna skarpare. Har vi förmedlats bilden av "Trashanken" och internaliserat denna bild som diskursen (re)producerar, då är det just trashanken från vårt medvetande vi möter vid busshållplatsen och inte en potentiell granne eller familjemedlem.

Även i detta fall vill jag belysa diskursens maktdimension. De hemlösa blir i diskursen subjekt vars subjektsposition som erbjuds dem här inte är av det slag att de kan acceptera eller motsätta sig dess grund eller förändra den genom sitt eget tal. Trashanksbilden kan, liksom de andra bilderna, vara ett led i att socialt konstruera identiteten som hemlös, att definiera jaget i de hemlösas

⁸⁵ Swärd (2001)

⁸⁶ Swärd (2001)

⁸⁷ Thörn (2004)

medvetanden.⁸⁸ Torck menar att framställningen av hemlösa oftast sker endast med förnamn och ser detta som ett led i att hindra den enskilde hemlöse att hävda sig som subjekt.⁸⁹ Detta korrelerar i viss utsträckning med de framställningar av idealtyp 2 som jag har funnit där de hemlösa många gånger endast förekommer med förnamn, om ens det.

⁸⁸ Helkama et. al. (2000)

⁸⁹ Torck (2001)

Idealtyp 5

Idealtyp 5 – "Offret" – förekommer 3 gånger i Nyheter, en gång i Debatt, 7 gånger i Ledare/Krönika, och 2 gånger i Ekonomi & Politik. Det finns alltså en överrepresentation av idealtyp 5 hos Ledare/Krönika.

När det gäller idealtyp fem fann jag i de utvalda artiklarna att det finns olika sätt att närma sig bilden av offret för trångsynta myndigheter och orimliga krav, sätt som är beroende av vem som talar. Fyra av 13 framställningar av idealtypen är presenterade av hemlösa och fem av ledare/krönikors författare. Två framställs av hjälpare (fältassistenter och stadsmissionen), en av regissör och en av politiker.

Det som främst skiljer sig i framställningarna är de hemlösas från de övriga. I dessa fall handlar det om en betoning av personernas integritet. Att de krav som ställs upplevs kränkande för personen då det handlar om bostad och inte drogproblem eller kriminalitet.

"– Det är svårt att vara hemlös i Göteborg, säger hon. Det är fruktansvärt. Det är som ett dödsstraff. Många av oss kanske på något sätt har oss själva att skylla, vi har ställt till det för oss, men det borde inte betyda att vi vägras någonstans att sova utan övervakning, hård disciplin och att bli väckta tidigt på morgonen och utslängda i kylan.

– Jag är egentligen tacksam mot myndigheterna och organisationerna som hjälper mig och många andra. Men jag förstår inte kontrollbehovet och de ständiga kraven att göra si eller så.

– Friheten är väldigt viktig för mig. Nu har jag upptäckt att de har tv-övervakning vid Almaboendet vid Partihallarna, de har kunnat se när jag kommit och gått i flera månader, då vägrar jag gå dit. De har ingen rätt att övervaka mig." – Hemlös (artikel nr 37)

"Det vill säga, hon har erbjudits hjälp men har inte kunnat gå med på villkoren.

– Jag är en fri människa med integritet. Jag vill inte ha registrering! Jag har aldrig druckit och socialen vet att jag inte är den som spårar ur." – Hemlös (samma som föregående talare, artikel nr 38)

”Socialtjänsten i Kungsbacka vill att Marit Lundberg Alexandersson regelbundet ska lämna urinprov. Men Marit vill inte. Därför får hon sedan ett halvår inte längre någon hjälp från socialen.

– Jag har inte haft någon betalningsanmärkning eller så. Varför ska de kunna begära pissprov av mig?” – Hemlös (artikel nr 45)

Den bild som förmedlas i dessa exempel handlar om att de hemlösa står upp för sig själva och sina principer och att de trångsynta myndigheterna har orimliga krav som dessa personer blir offer för då de inte anpassar sig. Thörn menar, efter att ha intervjuat ett antal hemlösa kvinnor, att få människor tvingas så ofta redovisa sina levnadsförhållanden och sin ekonomiska situation för myndigheter och behandlingspersonal som de intervjuade.⁹⁰ Utifrån teorin om stigma kan man tolka det som att de hemlösa i artiklarna förhåller sig till den offentliga och myndigheternas bilder av dem, något som en person som bär ett stigma tvingas göra.⁹¹ Man kan se det som att de vägrar gå med på de krav som ställs och anamma den homogena bild av hemlösa som gör att det ställs samma krav på alla, vare sig droger har funnits med i bilden eller inte.

Ett stigma nedvärderar individen och tenderar att reducera henne till att vara det som stigmat symboliserar.⁹² Man kan även tyda bilden som framställs i artiklarna som att myndigheterna har reducerat dessa hemlösa personer till att kännetecknas av det stigma som de bär – att vara hemlös. Denna tolkning belyser det som Thörn beskriver efter att ha intervjuat ett antal hemlösa kvinnor. Den bild som myndigheterna förmedlar till dessa kvinnor av dem själva är att de kan få hjälp att komma in i samhället om de bara visar att myndigheten kan ha förtroende för dem. Indirekt förmedlas därför också en bild av att de har sig själva att skylla, att de inte skulle behöva vara hemlösa om de bara skötte sina liv.⁹³

⁹⁰ Thörn (2000)

⁹¹ Thörn (2004)

⁹² *ibid.*

⁹³ Thörn (2000)

I idealtyp 5 ryms även en annan sida att närma sig offret, den som betonar kommunens och politikens roll och som återfinns hos ett antal ledare/krönikor. Här kommer den politiska kontexten in i bilden. Då Göteborgsposten är en liberal tidning och Göteborg styrs av socialdemokratiska politiker får artiklarna främst rollen som opinionsbildare och oppositionsuttalanden. Tonvikten ligger ofta på kritik mot politiken och en dominerande orsak till hemlöshet menar man är bostadsbristen i Göteborg. Det verkar i detta sammanhang onekligen strategiskt och förnuftigt att föra ett resonemang om otillräckliga politiska åtgärder istället för att skylla på den enskilde individen som är hemlös. Likväl förmedlar de dock en bild av hemlösa och hemlöshet.

"Ingen av dem var godkända för en kommunalt finansierad sängplats. Skälen till att de inte släpps in i den kommunala värmen är flera. Några vill inte berätta vad de heter, andra vägrar uppge sitt personnummer. Några är arga på socialtjänsten, andra går inte till socialjouren eftersom den ligger i polishuset. Några är portade från de härbärgen som finns, andra är förvirrade och vägrar samarbeta med allt som luktar myndighet. De accepterar inte kommunens villkor, vägrar samarbeta eller är helt enkelt för rädda för att gå dit. Om detta kan man tycka vad man vill. Faktum kvarstår och oavsett uppförande är tak över huvudet en mänsklig rättighet. Ingen får överges på gatan." – Ledare (artikel nr 19)

Under rubriken "Sköt dig eller skyll dig själv" kan vi också läsa:

Göteborgs socialtjänst tar sig friheten att vägra uteliggare en säng för natten med motiveringar som: "Har inte skött kontakten (med socialsekreteraren)", "Måste kontakta mig (socialsekreteraren) först". Det är då sent på kvällen och socialsekreteraren sitter hemma framför tv:n. Fältarbetaren disponerar tre (!) kommunala sängplatser, som inte kräver biståndsbeslut. Räcker inte dessa hänger anständigheten på Svenska kyrkan, frikyrkorna eller Katolska kyrkan. Där är hemlös hemlös även utan personnummer. Ändå finns det gott om tomma kommunalt finansierade sängplatser. – Ledarkrönika (artikel nr 22)

Det som betonas i dessa artiklar är rättigheten i att ha tak över huvudet. Kraftig kritik framförs mot kommunen som slänger ut de hemlösa i vinterkylan. Rättighetsaspekten är ett tydligt uttryck för det strukturella perspektivet hos

författaren, något som är betydande för hur man ser på hemlöshet och som fokuserar på de omgivande förhållandena och inte på individen.⁹⁴

I skildringarna av idealtyp 5 tenderar de hemlösa att framställas som krångliga och som *"hemlöshetens underklass"* (artikel nr 22). De är rädda eller arga på myndigheterna och blir i utkanten av samhället utanför systemet hjälplösa och lämnade åt sitt öde. Ett antal politiker ur den borgerliga alliansen beskriver dem på detta sätt:

"Det handlar om dem som på olika sätt straffar ut sig från kommunens boenden och står utan något boende överhuvudtaget, om de inte hänvisas till undermåliga av kommunen icke-upphandlade alternativ. Detta är en mycket svår målgrupp, men kommunen har ett yttersta ansvar för just de människor som ingen annan bryr sig om eller klarar av att hantera. Där sviker kommunen i dag." –
Politiker (artikel nr 30)

Den bild av hemlöshet som framställs ovan kan tänkas ha sociala effekter då ett flertal ledare samt debattinlägget från politikerna förmedlar samma representationer av fenomenet hemlöshet, sociala effekter på handlingar och interventioner från samhällshåll. Enligt den sociala konstruktionismen är vårt sätt att uppfatta världen upprätthållet i sociala processer där språket har en betydande roll. Vi förstår saker och ting genom att gemensamt komma fram till bilder av verkligheten och gör på så sätt kunskaper objektiva.⁹⁵ Utifrån detta synsätt kan man se det som att en subgrupp av hemlösa konstrueras i dessa artiklar. En grupp som existerar i utkanten av samhället och för sig tillskrivs ett antal stereotyper – rädda, samarbetsovilliga och svåra. Gruppen konstrueras i diskursen, i talet om kommunens bristande insatser.

Att som hemlös finna sig tillhörande denna "mycket svåra målgrupp" kan tänkas påverka identiteten som hemlös. De hemlösa som har fått makten att höras i artiklarna ovan har använt sin subjektsposition då de genom sitt eget tal har ändrat fokus från hur svåra de är till att betona människans

⁹⁴ Runquist/Swärd (2000)

⁹⁵ Payne (2002)

integritetsbehov.⁹⁶ Integritet är något som människan i allmänhet (och kanske Sverige i synnerhet?) värnar om. Genom att medvetet eller omedvetet fokusera på detta kan det få effekten av att klyftan minskar mellan de hemlösa och de som har ett hem, och att diskursen om hemlöshet i mindre grad blir en diskurs om "de Andra".

Man skulle även kunna tänka sig att de hemlösa anammar identiteten som "svår målgrupp" om man ser det ur teorin om stereotypiers synvinkel där autostereotypin ofta innehåller samma uppfattning om sig själv som den som andra har om gruppen i fråga.⁹⁷ Ett sätt att som hemlös hantera bilden av "offret" skulle således kunna vara att konstruera sin identitet som en svår medborgare i utkanten av samhället som inte släpper myndigheterna in på livet. Det skulle kunna bli en självuppfyllande profetia.

⁹⁶ Helkama et. al. (2000)

⁹⁷ *ibid.*

DISKUSSION

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka diskursen kring hemlöshet i Göteborgs-Posten utifrån ett antal utvalda artiklar samt undersöka hur hemlöshet och hemlösa framställs i dessa artiklar. Mina huvudfrågor i uppsatsen har varit:

- Finns det i de utvalda artiklarna en dominerande diskurs kring hemlöshet och hur ser den i så fall ut?
- Hur beskrivs hemlöshet och hemlösa personer?
- Hur kan beskrivningarna påverka hemlösas identitet?

Diskursen

Jag anser att diskursen kring hemlöshet i uppsatsens utvalda artiklar inte är hegemonisk i den bemärkelse att det finns ett antal djupt rotade sanningar som dominerar och verkar naturliga.⁹⁸ Den mest hegemoniska tendensen i diskursen är den som kritiserar hemlöshets- och bostadspolitiken från flera olika håll. Diskursen präglas av flera olika aktörer och röster som förhåller sig till hemlöshet på olika sätt. Vad som sägs är beroende av vem det är som talar. De olika talarna hänvisar till tragedier, missbruk eller bostadsmarknaden som orsak till hemlöshet. Om vi ser de olika framställningarna genom den sociala konstruktionismens ögon ser vi då hur bilderna av hemlösa och hemlöshet inte kan anses vara "sanna" utan socialt konstruerade. Det ter sig ganska klart att skillnaden i utgångsläge och synvinkel skiljer sig om man är medelklasspolitiker eller hemlös. Vi har alla våra erfarenheter och vår förförståelse som gör att vi ser världen på ett visst sätt.⁹⁹ Men om vi fortsätter att ha delade bilder av hemlöshet, vems bild ska då ses som mest "sann"? Eller ligger snarare behovet i att ha många olika bilder av hemlösa och hemlöshet för att motsvara de facto att hemlösheten ökar i flera olika grupper i samhället?¹⁰⁰ En "bortkonstruerad" bild av hemlöshet gör tyvärr inte att hemlösheten försvinner. Men kanske kan denna studie och nya infallsvinklar peka på

⁹⁸ Thörn (2004)

⁹⁹ Gilje/Grimen (1995)

¹⁰⁰ Socialstyrelsen (2006)

betydelserna av de beskrivningar som ges av fenomenet. Jag menar i detta fall främst två betydelser – betydelse för de sociala effekterna; handlingar, bemötande och interventioner, samt betydelse för konstruktionen av de hemlösas identitet.

I jämförelse med C-uppsatsen "Den hemlöse i media" ¹⁰¹ som fann att det främst var sakkunniga, politiker och professionella som ägde makten att höras, har jag funnit i min empiri att även hemlösa har fått tillgång till det offentliga utrymmet. Lordin/Stålhammar har ett bredare material med artiklar från flera olika tidningar vilken kan ha gjort att fler av politiker, sakkunniga och professionella talare har fått utrymme i diskursen. En annan tanke att leka med är att Göteborg, trots den liberala profilen hos GP, ändå är en gammal arbetarstad vilket skulle kunna tänkas ge större utrymme för det underdog-perspektiv som de hemlösa kan sägas stå för.

Lordin/Stålhammar¹⁰² menar vidare hur de hemlösa framställs som avvikande i dagspressen, vilket jag utifrån mina resultat är beredd att hålla med om till viss del. Genom att vara definierad som hemlös blir man avvikande i den mening att man inte har något hem. Det blir ett stigma som de hemlösa måste förhålla sig till, hur de än väljer att göra det.

I uppsatsen har jag inte varit intresserad av artikelförfattarnas egentliga avsikter då det "egentliga" sett ur socialkonstruktionismen perspektiv inte existerar.¹⁰³ Jag menar att man eventuellt inte reflekterar i större utsträckning på vad det innebär att lägga till orden missbrukare och psykiskt sjuka efter en mening om hemlösa, men att det ändå får en innebörd. Det är här ordens makt ligger, verkligheten skapas och identiteter konstrueras. Maktdimensionen i diskursbegreppet kan vidare ses som en betydande del i uppsatsens analys. Den som har makten att höras blir socialt inflytelserik.¹⁰⁴ Då Göteborgs-Posten når många läsare dagligen anser jag att diskursen kring

¹⁰¹ Lordin/Stålhammar (2007)

¹⁰² ibid.

¹⁰³ Winther Jörgensen/Phillips (2000)

¹⁰⁴ Lövgren (1999)

hemlöshet får sociala effekter. Personer som arbetar med hemlösa och med hemlöshet, socialtjänst, frivilligorganisationer, politiker, polis etc, läser med stor sannolikhet GP:s artiklar. Om diskursen formar våra verklighetsperceptioner och gör att vi ser verkligheten med diskursens ögon kan vi tänka oss att det får betydande roll för hur det faktiska arbetet ser ut.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Thörn (2004)

Idealtyperna

Bilden av hemlösa som framträder i de utvalda artiklarna domineras av tre olika beskrivningar. Det är de framställningar som i uppsatsen motsvaras av idealtyp 1, 2 och 5: "Hon som är som vi", "Trashanken", och "Offret". I jämförelse med tidigare forskning kan detta ses som till viss del överensstämmande. Många har tidigare pekat på att bilden av trashanken och dess tillhörande stereotyper är den mest dominerande bilden i media.¹⁰⁶ Samtidigt menar andra författare att bilden av hemlösa och hemlöshet är mer komplex och inte entydig, särskilt i gatutidningarna.¹⁰⁷ Detta stämmer med mina resultat då jag dels har fått fram bilden av Trashanken som en av de dominerande bilderna, men samtidigt två andra bilder som bidrar till en mer komplex bild av hemlöshet. Man skulle kunna tänka sig att det spelar roll att jag endast har analyserat dagstidningsartiklar, och inte t.ex. tv eller bilder. Det är lättare och, som Swärd säger, mer slagkraftigt att porträttera trashanken, särskilt i bilder eller kanske i en kampanjfilm.¹⁰⁸ Men bilden av den hemlöse som trashank förmedlar något som inte speglar verkligheten. Jag syftar här på de siffror som Socialstyrelsen redovisat som säger att 12 procent bodde i akutboende och drygt 5 procent sov ute under deras kartläggning, vilket gör trashankarna till en mindre del av det totala antalet hemlösa.¹⁰⁹

Men fungerar ändå inte trashanksporträttet? Blir vi inte engagerade och upprörda när vi läser om någon som sitter på "*Nisseterminalen i sitt eget piss*"? (artikel nr 21) Jag har under arbetets gång insett att hur vi skildrar sociala problem är inte okomplicerat. Hur vi berättar om enskilda utsatta människors liv har sannolikt stor betydelse för hur vi på ett mer generellt plan ser på sociala problem och dess orsaker.¹¹⁰ Såsom tidigare har sagts är det slående att porträttera trashanken och därigenom väcka engagemang, samtidigt som man kan skapa mindre skarpa gränser mellan "vi och dom" om bilden istället förmedlar att den hemlöse skulle kunna vara du eller jag. Jag tror att

¹⁰⁶ Se t.ex. SOU 2000:14, Thörn (2004)

¹⁰⁷ Se t.ex. Swärd (2001), Magnusson/Meuwisse (2000)

¹⁰⁸ Swärd (2001)

¹⁰⁹ Socialstyrelsen (2006)

¹¹⁰ Swärd (2004)

de flesta av oss kan känna sig bekanta med den obekväma känsla som kan infinna sig vid mötet med någon som bär på ett tydligt stigma. Ett tema i teorin om stigma handlar just om de sociala möten mellan det så kallade normala och det stigmatiserade som avslöjar det avvikande hos den som bär ett stigma. Man kan se det som att gränserna blir skarpare och klyftan mellan vi och dom blir djupare i sociala situationer som dessa då vi måste hantera den förlägenhet som stigmat väcker.¹¹¹ Jag anser att denna tanke även belyser det intressanta i att se på stigmat som socialt bestämda och hur de påverkas av de bilder och den verklighet som vi ser som "sann" genom diskursen.

I artiklarnas övergripande diskurs om hemlöshet kan man vidare se det som att de hemlösas subjektsposition tillåter att de motsätter sig grunden till idealtyp 2, "Trashanken", i talet om idealtyp 1, "Hon som är som vi". De definierar hemlösheten som något som kan hända vem som helst och därmed sig själva som närmare normaliteten. En strävan närmare "det normala" som jag anser att alla människor bär på. De flesta av oss vill inte avvika mot normen i samhället och stå utanför gemenskapen. Lyckas vi då få makten att definiera saker och ting som vi själva anser att de föreligger tar vi chansen, vilket vi i artiklarna kan tolka det som att ett antal hemlösa har gjort.

Vad jag i analysen inte närmare har gått in på är att två av idealtyperna, nr 3 – "Vagabonden" och nr 4 – "Framgångshistorien", knappt förekom alls i de aktuella artiklarna. Detta trots att jag byggde dessa idealtyper på de beskrivningar som Swärd hade sett i de nordiska gatutidningarna.¹¹² Jag har valt att inte analysera detta eftersom mina frågeställningar går ut på vilken bild som faktiskt framställs i artiklarna och inte vilken bild som inte framställs.

Identitet

Den tredje frågeställningen i uppsatsen handlar om den betydelse diskursen och beskrivningarna av hemlöshet har för de hemlösas identitet. Att de

¹¹¹ Helkama et. al. (2000)

¹¹² Swärd (2004)

hemlösa konstruerar identiteten av "Hon som är som vi" känns som en förståelig reaktion på det stigma som hemlösa bär på. Att de står upp för sig själva och värnar om sin integritet för att bli lite mindre avvikande är heller inte svårt att förstå, vilket vidare kan belysas med Thörns intervjuer med hemlösa kvinnor där vissa av kvinnorna kraftigt tog avstånd från att bli identifierade som hemlösa. Strategin, menar Thörn, är helt enkelt att se till att de inte motsvarar den stereotypa bilden av hemlös.¹¹³

Att tänka sig autostereotypins effekter som innebär att anamma den stereotypa uppfattning som andra har om ens egen grupp är en annan vinkling av identitetskonstruktionen.¹¹⁴ Hur det känns att se sig själv som trashank eller en svår person som ingen klarar av kan vi bara gissa oss till. Swärd tar upp detta och säger att bilderna av hemlösa inte bara påverkar opinionen utan också kan påverka personernas självbild. Människor i underordnade positioner kan börja betrakta sig själva i enlighet med beskrivningarna av dem. Genom att människor som beskrivs som annorlunda betraktar sig som underlägsna, mindre värda, och genom att de övertar fördomsfulla attityder mot sig själva kan det komma att förstärka en social underordning och ojämlikhet. I stället för att se orsakerna till sina problem som ojämlikhet, fattigdom, arbetslöshet eller som en konsekvens av social- och bostadspolitiken, kan de börja se problemen som orsakade av individuella förhållanden.¹¹⁵

I denna uppsats har identitetsbegreppet växt i sin dimension och fått en större betydelse än vad jag trodde från början. Jag har genom användandet av de olika teoretiska perspektiven kunnat se betydelsen av identitetskonstruktionen för de hemlösa genom diskursen. Hade jag använt andra teorier hade kanske identitetens roll blivit mindre, och även uppsatsen i stort utformats annorlunda. Men genom att närma sig problemet utifrån ett

¹¹³ Thörn (2004)

¹¹⁴ Helkama et. al. (2000)

¹¹⁵ Swärd (2004)

diskursivt synsätt blir användandet av den sociala konstruktionismen naturligt, då diskursanalys är en väsentlig del av detta perspektiv.¹¹⁶

Ledare/Krönika

När det gäller var i tidningen som artikeln är publicerad, finns det en skillnad i fråga om ledare/krönikor som är de som avviker från annat material då de har ett tydligt strukturellt perspektiv samt i flera fall en oppositionsposition. I jämförelse med Swärds genomgång av nordiska gatutidningar finns en likhet i dessa ledare där orsakerna till hemlöshet ofta knyts till samhällliga förhållanden och där tidningarna uppmanar stat och kommun att vidta kraftåtgärder.¹¹⁷ Ledare är ju generellt inte objektiva och gör inte heller anspråk på att vara det så som nyhetsförmedlingen gör. Man skulle kunna ifrågasätta varför jag har valt att använda ledarna/krönikorna i uppsatsen då de så tydligt är subjektiva, men eftersom det handlar om diskurs och makten att höras tyckte jag det var motiverat att ta med dessa då de inte står utanför diskursen utan också innehar en maktposition i det offentliga utrymmet.

Resultatens betydelse

Det kan även vara på sin plats att här diskutera betydelsen av de resultat som framkommit. Att idealtyp 1 främst representeras av hemlösa personer själva kan ju vara en tillfällighet som har uppstått i mitt material. De politiker som har fått ordet kan inte ses som representativa talare för alla politiker och inte heller de frivilligorganisationer som har fått talutrymme i artiklarna kan göras till en representant för alla. Jag menar att de beskrivningar som framkommit som dominerande endast kan representera dessa artiklar. Däremot anser jag att de är med och bidrar till den offentliga diskursen kring hemlöshet även om jag inte kan uttala mig om denna utifrån mitt material. Den offentliga diskursen kan se annorlunda ut i en analys av ett större material. Likaså i GP om man skulle göra en ny sökning efter nya artiklar vid en ny tidpunkt. Jag anser ändå att uppsatsens resultat har ett värde då de facto dessa artiklar har blivit

¹¹⁶ Helkama et. al. (2000)

¹¹⁷ Swärd (2004)

publicerade i tidningen, lästa av många och därmed förmedlat de bilder av hemlösa och hemlöshet som har diskuterats i uppsatsen.

Författarens roll i uppsatsen

En fråga som man kan ställa sig vid författandet av en uppsats som denna är vilka konsekvenser mitt eget bidrag kan få för diskursen om hemlöshet. Vissa menar att hemlöshetsforskning kan bli en diskurs som stödjer och legitimerar myndigheters diskurser om "de hemlösa" samt att det finns en risk för att man förstärker hemlöshetsidentiteten för enskilda hemlösa istället för att möjliggöra alternativa självbilder.¹¹⁸ Då denna uppsats inte är hemlöshetsforskning på det sättet att jag har forskat om hemlösheten som fenomen utan istället kring diskursen om hemlöshet är möjligtvis situationen lite annorlunda. Jag menar i den bemärkelsen att jag har tolkat andras framställningar av hemlöshet och hemlösa och inte gjort exempelvis intervjuer med hemlösa som jag sedan har beskrivit. Jag anser dock att jag inte har någon möjlighet att helt ställa mig utanför diskursen då jag är den som har skapat idealtyperna och tolkat och analyserat artiklarna genom dessa samt fört ett resonemang i uppsatsen om hemlöshet och bilderna kring detta. Men då min empiri är begränsad till de utvalda artiklarna har jag inte varit med och producerat de bilder som framkommer där, vilket gör att jag både är utanför den diskurs jag analyserar samtidigt som jag i ett större sammanhang är med och skapar den.

Vissa menar att forskaren kan införliva stereotyper, fördomar eller förutfattade meningar och befästa sådana om hon läser på vad andra forskare gjort tidigare. Genom att grundligt göra en genomgång av tidigare forskning har man detta med sig och kan på så sätt missa nya upptäckter för att man är färgad av det man har läst.¹¹⁹ I mitt fall när det gäller bilden av hemlöshet hade jag förväntat mig en bild av trashanken och de stereotyper som litteraturen genomgående säger att hemlöshet framställs som. Kanske är det även på detta sätt jag själv har föreställt mig hemlösa personer. Jag hoppas dock att jag har kunnat ställa mig så objektiv till materialet som möjligt. Då jag

¹¹⁸ Thörn (2004), Swärd (2004)

¹¹⁹ Backman, Jarl (1998): *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

även har fått fram andra resultat i form av två andra dominerande bilder har detta varit intressant och givande för mig. Jag hoppas att denna uppsats kan vara ett bidrag till att belysa vikten av hur vi framställer andra människor och att det faktiskt kan få sociala konsekvenser.

Vidare forskning

I flera avseenden skulle det vara intressant att utveckla forskningen på detta område och göra renodlade diskursanalyser. Jag anser att det är ett intressant och givande perspektiv att närma sig forskningsobjektet. Ett exempel skulle kunna vara att göra en diskursanalys av Göteborgs stads och kommunens dokument som berör hemlöshet och arbetet med detta, exempelvis protokoll och liknande. Vidare skulle det vara av intresse att utvidga medieanalysen och inkludera exempelvis Metro, GT och tv-nyheter. En annan aspekt som också vore intressant är att undersöka diskursen kring hem i förhållande till den om hemlöshet. I dagens samhälle finns ett utbrett intresse för hem och inredning och ett flertal populära tidningar och tv-program har specialiserat sig på detta område. Denna trend kan tänkas skapa en ännu större gräns till de hemlösa då det blir allt tydligare vad de inte har – ett hem.

REFERENSLISTA

Litteratur:

Backman, Jarl (1998): *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Bergström, Göran, Boréus, Kristina (red.) (2005): *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Börjesson, Mats (2003): *Diskurser och konstruktioner – En sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur.

Gilje, Nils/Grimen, Harald (1995): *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos.

Helkama, Klaus/Liebkind, Karmela/Myllyniemi Rauni (2000): *Socialpsykologi – en introduktion*. Karlshamn: Liber.

Hellspong, Lennart (2001): *Metoder för brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Holme, Idar Magne/Solvang Bernt Krohn (1997): *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.

Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lordin, Annika/Stålhammar, Malin (2007): *Den hemlöse i media. En diskursiv analys av hur hemlöshet kan speglas i media utifrån ett antal valda tidningsartiklar*. Stockholms universitet. Institutionen för socialt arbete.

Lövgren, Sofia (1999): *Diskurs och diskursanalys*. Linköping: Tema, Universitetet. Sociologi i Linköping, 1999:1.

Magnusson, Jan (2002): *Ny situation Ny organisation – Gatutidningen Situation Sthlm 1995-2000*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.

Magnusson, Jan, Anna Meuwisse (2000): *Gatutidningen Situation Sthlm i*
Runquist, Weddig/Swärd, Hans (red.)(2000): *Hemlöshet – En antologi om olika perspektiv och förklaringsmodeller*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Payne, Malcolm (2002): *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur & kultur.

Runquist, Weddig/Swärd, Hans (2000): *Inledning* i Runquist, Weddig/Swärd, Hans (red.)(2000): *Hemlöshet – En antologi om olika perspektiv och förklaringsmodeller*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Socialstyrelsen (2006): *Hemlöshet i Sverige – Omfattning och karaktär 2005*. (Artikelnr 2006-131-16)

SOU 2000:14: *Adressat okänd – om hemlöshetens orsaker, bakgrund och dynamik*. Delbetänkande från kommittén för hemlösa.

Svenning, Conny (1999): *Metodboken*. Eslöv: Lorentz förlag.

Swärd, Hans (2001): *Porträtterad nöd – berättelser om hemlösa*. Socialvetenskaplig tidskrift nr 1–2: 54-76.

Swärd, Hans (2004): *När de utsatta får en röst i medier*. *Den nordiska gatutidningsrörelsen* i Blomberg, Helena/Kroll, Christian/Lundström, Tommy/Swärd, Hans (red.)(2004): *Sociala problem och socialpolitik i massmedier*. Lund: Studentlitteratur.

Torck, Danièle (2001): *Voices of Homeless People in Street Newspapers: A Cross-Cultural Exploration*. *Discourse Society* 2001; 12; 371.

Thörn, Catharina (2000): *Utan hem – utanför samhället? Kvinnors erfarenheter av utanförskap och hemlöshet* i Runquist, Weddig/Swärd, Hans (red.)(2000): *Hemlöshet – En antologi om olika perspektiv och förklaringsmodeller*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Thörn, Catharina (2004): *Kvinnans plats(er)- bilder av hemlöshet*. Växjö: Egalité.

Winther Jörgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Internet

www.faktum.nu 2007-11-24

www.gp.se 2007-10-17, 2007-10-28, 2007-11-07

www.altbo-goteborg.com 2007-11-28

Studerade artiklar

Nr 1: Per Sydвик, "Göteborg skrotar boendetrappan – Bristen på bostadspolitik har kritiserats av flera forskare de senaste åren", *Göteborgs-Posten*, 17 oktober 2007, Nyheter.

Nr 2: Catharina Thörn, "Offentligt rum – för vem?", *Göteborgs-Posten*, 31 oktober 2007, Kultur.

Nr 3: Sinziana Ravini, "Medlidande – eller tycka synd om?", *Göteborgs-Posten*, 2 november 2007, Kultur.

Nr 4: Jonas Gren, "Ett kliv bort från hemlöshet", *Göteborgs-Posten*, 11 juli 2007, Nyheter.

Nr 5: Henrik Strömberg, "Hemlösa golvade på museum", *Göteborgs-Posten*, 27 oktober 2007, Kultur.

Nr 6: TT, "Ohälsan stor hos hemlösa", *Göteborgs-Posten*, 29 augusti 2007, Nyheter.

Nr 7: TT, "Leijonborg: Hemlösheten ovärdig", *Göteborgs-Posten*, 11 september 2007, Nyheter.

Nr 8: Maria Domellöf-Wik, "Hemlöshet skildras i ny film", *Göteborgs-Posten*, 10 oktober 2005, Kultur.

Nr 9: TT, "Mystiskt fynd i Malmövilla", *Göteborgs-Posten*, 7 juli 2007, Nyheter.

Nr 10: "Se till att barn inte vräks!", *Göteborgs-Posten*, 29 oktober 2005, Ledare.

Nr 11: Gert Gelotte, "Den som inga kronor har...", *Göteborgs-Posten*, 2 maj 2005, Ledarkrönika.

Nr 12: "Ingen får lämnas på gatan", *Göteborgs-Posten*, 28 augusti 2006, Ledare.

Nr 13: "Människor – inte kollin!", *Göteborgs-Posten*, 17 september 2005, Ledare.

Nr 14: "Snacka går ju", *Göteborgs-Posten*, 26 mars 2007, Ledare.

Nr 15: Gert Gelotte, "Sökes: Psykiater med stövlar", *Göteborgs-Posten*, 12 december 2005, Ledare.

Nr 16: "Det löftet skall vi minnas", *Göteborgs-Posten*, 14 mars 2006, Ledare.

Nr 17: "Vad anständighet kräver", *Göteborgs-Posten*, 11 februari 2007, Ledare.

Nr 18: "Hemlösheten vårt ansvar", *Göteborgs-Posten*, 11 december 2005, Ledare.

Nr 19: "Innan någon fryser ihjäl", *Göteborgs-Posten*, 4 mars 2005, Ledare.

Nr 20: "Hemlagad hemlöshet", *Göteborgs-Posten*, 4 december 2005, Ledare.

Nr 21: Gert Gelotte, "Bland utslängda göteborgare", *Göteborgs-Posten*, 28 februari 2006, Ledarkrönika.

Nr 22: Gert Gelotte, "Sköt dig eller skyll dig själv", *Göteborgs-Posten*, 6 december 2005, Ledarkrönikan.

Nr 23: Gert Gelotte, "Vad rätt hon tänkt", *Göteborgs-Posten*, 4 februari 2007, Ledarkrönika.

Nr 24: Gert Gelotte, "Hos obefintliga göteborgare", *Göteborgs-Posten*, 3 april 2006, Ledarkrönika.

Nr 25: Gert Gelotte, "Varför låsa toaletterna?", *Göteborgs-Posten*, 5 mars 2007, Ledarkrönika.

Nr 26: Marie Kennedy, "Så här fungerar Nisses husvagnspool", *Göteborgs-Posten*, 10 oktober 2007, Ekonomi & Politik.

Nr 27: Pelle Berglund, "Hemlösheten ska bekämpas", *Göteborgs-Posten*, 17 mars 2006, Debatt.

Nr 28: Guillermo Vergara, "Tre år av hemlöshet: Vem som helst kan hamna utanför", *Göteborgs-Posten*, 26 mars 2007, Debatt.

Nr 29: Per Adolfsson, Malin Kling, "Desperat förnekelse av de hemlösas situation i Göteborg", *Göteborgs-Posten*, 10 mars 2006, Debatt.

Nr 30: Mikael Janson, Carina Liljesand, Johan Fält, "Det går att göra något åt hemlösheten", *Göteborgs-Posten*, 8 maj 2007, Debatt.

Nr 31: Mattias Hansson, "Det behövs en nollvision för hemlöshet", *Göteborgs-Posten*, 29 mars 2006, Debatt.

Nr 32: Bengt Bendix, "Hemlösa kan få bo i Kållekärr", *Göteborgs-Posten*, 31 augusti 2007, Nyheter.

Nr 33: Bengt Bendix, "Stor brist på lägenheter för Tjörns hemlösa", *Göteborgs-Posten*, 31 mars 2006, Nyheter.

Nr 34: Peter Lenken, "Film om hemlösa ett Faktum", *Göteborgs-Posten*, 23 mars 2007, Nyheter.

Nr 35: Eva Heyman, "Det blir bättre på det nya stället", *Göteborgs-Posten*, 27 maj 2007, Nyheter.

Nr 36: Ulf Nyström, "Manifestation för de hemlösa", *Göteborgs-Posten*, 17 oktober 2007, Nyheter.

Nr 37: Ulf Nyström, "Maria, 74, har varit hemlös i 25 år", *Göteborgs-Posten*, 17 oktober 2007, Nyheter.

Nr 38: Per Syd vik, "Maria hemlös i 24 år", *Göteborgs-Posten*, 17 oktober 2006, Nyheter.

Nr 39: John Senewiratne, "Publikfest när VM invigdes", *Göteborgs-Posten*, 25 juli 2004, Nyheter.

Nr 40: Marie Kennedy, "Inga olycksbarn ska lämnas efter", *Göteborgs-Posten*, 4 september 2007, Ekonomi & Politik.

Nr 41: TT, "Julrusch hos hjälporganisationerna", *Göteborgs-Posten*, 3 december 2006, Ekonomi & Politik.

Nr 42: Catharina Thörn, Cecilia Lövstrand, Christel Backman, Ingrid Sahlin, Jari Kousmanen, Marie Nordfeldt, Anders Kassman, Johan Holmdahl, "Forskaruppror: Ändra dagens bostadspolitik", *Göteborgs-Posten*, 5 maj 2006, Debatt.

Nr 43: Marie Kennedy, "Startade husvagnspool för hemlösa", *Göteborgs-Posten*, 10 februari 2007, Ekonomi & Politik.

Nr 44: Marie Sköld, "Han vill ha nollvision", *Göteborgs-Posten*, 8 februari 2007, Ekonomi & Politik.

Nr 45: Kerstin Sjödén, "Hemlöshet startar i tragedier", *Göteborgs-Posten*, 6 februari 2007, Ekonomi & Politik.

BILAGA

Artikeltyp	Individ.	Strukt.	IT 1	IT 2	IT 3	IT 4	Vem är det som talar?	Nämns orsaker?	Karakteristika?
Nyheter	34 37	1, 7, 36, 38 (fors)	34 4 39	34 35		4	1. forskare + pol (s) 6. forskare 7. pol (fp) 4. hemlös 32. chef IFO 34. hemlös + regis. 35. hemlös 37. hemlös 36. stadsmissionen 33. pol (s) 38 hemlös, forskare + stadsmissionen 39. hemlös	1. fors: hemlöshetspolitik (+ alt. boende leder till sociala problem) 4. beroende 7. psykiatri 36. bostadspolitik 37: ställt till det 38. hemlös: inte gå med på villkor, stadsmissionen: relationer går i kras	4. beroende, droger, spel 6. ohälsa, missbruk, psykiska problem, utsatta kvinnor 7. utsatta kvinnor 32. psykiska diagnoser, missbruksproblem 33. pol: bo själva – annars stökigt 35. knarkare – trött på stökighet 36. missbruk, psykisk ohälsa
Debatt		29 30 42	28 29 30	30 31			27. politiker (s) 28. hemlös 29. red. Faktum 30. politiker 31. gymnasiestudent 42. forskare	27. missbruk 29. fast i boende-Trappan 42. bostadspolitik, bostadsmarknaden, missbruk EJ orsak	27. klarar inte hantera boende 28. icke-missbruk. + avsaknad av hem 30. psykiska sjukdomar 31. lära sig bo ensamma + missbruk, kyla, svält, ångest, panik 42. EJ missbrukare
Ledare + Krönika		10, 12, 14, 16, 17, 18, 19, 20 K: 21, 22 23, 24		15 18 K: 21			13. fältarbetare K: 25. stadsmissionen	10. bostadsbrist K: 22. bostadsbrist	11. nöjer sig med ingenting + skyr myndigheter 12. missbrukande 15. psykiskt sjuk 17. (tvungen att) missbruka
Kultur	8	2	3 8 5	3 8			2. forskare 8. regissör		2. missbrukare (ihopklumpad m hemlös) 3. stå på egna ben, kritisera systemet 8. alkohol, missbruk
Ek. & politik		43	26 43 45	41			26. hemlös 40. politiker (s) 41. stadsmissionen 43. hemlös 44.räddn.missionen 45. hemlösa	26. skilsmässor, mentala problem, skulder 45. tragedier	26. icke-missbrukare 40. (journalist) super, knarkar, mentalsjuka, våldsamma, skråniga, pol: samhällets olycksbarn 41. har allt de äger i kassar

	<u>Bostad, en rättighet!</u>	<u>Oppositionsuttalanden</u>	<u>Orimliga krav + IT 5</u>
Nyheter		7 politiker (fp)	37 38 34
Debatt			30 de som inte klarar kraven = svår målgrupp
Ledare + Krönika	11, 16, 17, 19, 20 K: 23	12, 14, 16, 20 K: 23	13 (fältarbetaren) 17, 19, 20 K: 21, 22, 25

Kultur			
Ek. & politik			43 45